

150012

DİA

OK

Öztopçu, Kurtuluş

A 14th-century archery treatise in Mamluk-Kipchak. Memlûk Kıpçakçasıyla 14. yy. 'da yazılmış bir okçuluk kitabı .-- Öztopçu, İstanbul, 2002 :

Madde Yayınlandıktan Sonra Gelen Doküman

03.05.2017

Haarmann, U.

Mit dem Pfeil, dem Bogen: Fremde und einheimische Stimmen zur Kriegskunst der Mamluken .-- Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Vienna, 1994 : Kommunikation zwischen Orient und Okzident: Alltag und Sachkultur. Internationaler Kongress Krems an der Donau . . . 1992, pp. 223-249,

Mamluks | Travel | Europe (general) - medieval

Madde Yayınlandıktan Sonra Gelen Doküman

03.05.2017

Haarmann, U.

The late triumph of the Persian bow: critical voices on the Mamluk monopoly on weaponry .-- Columbia University Press, New York, 1978 : The Mamluks in Egyptian politics and society Edit. Thomas Philipp and Ulrich Haarmann , pp. 174-187, Law | Turkey - 1922-2000

گمانداری و تیر اندازی در ادبیات فارسی

(150012) - OK
- YAY

قلم:

ابوالقاسم جنبی عطائی
دکتر در ادبیات تطبیقی

کمان سخت که داد آن لطیف بازورا	که تیر غمزه تمام است صید آهورا
«مولانا وحشی یزدی» گوید:	
تیر که از سخت کمانی بود	رخنه گر خانه جانسی بسود
کمان سخت بزرگ را «چرخ» گویند فردوسی فرماید:	
یکی چرخ را بر کشید از شرع	تو گفتمی که خورشید بر زد شعاع
سعدی گوید:	
دشمن گر آستین گل افشاندت بدست	از تیر چرخ و سنگ فلاخن بتر بود

۱ - بدایع سعدی - ص ۲۸۳ - چاپ علمی

۲ - فلاخن: آلتی است که از ریسمان و چرم سازند و سنگ در آن گذارند و اندازند در فارسی کمان را «شمینر» بروزن «تمیز» گویند. برهان قاطع.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Berresika-yı Tanıhi, sayı: 2, Tahran 1971, ss. 241-276.

02 EKİM 2012

Bursa'da Zaman, sayı: 18, Bursa 2016, ss. 80-85.

25 Temmuz 2016

■ Ertan TAŞKIN

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

D3897

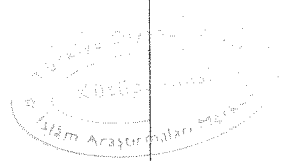

GELENEKSEL TÜRK OKÇULUĞU

OK 1500/2

D4005

The Bow and Arrow
on Saljūqid Coins

26 Ağustos 2015

SHIMIZU, Kōsuke

- Ok (150012)
- Selahutlular (180689)
- Para (160018)

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Preamble

In the study of the history of the early Saljūqs, it has been difficult to gain an integrated understanding of their rule because of progressive changes in the areas under their effective control and in their modes of rule.

For example, after the battle of Dandānqān in 431/1040 ʿUğhril Bek, Chaghri Bek and their uncle Mūsā Yabghu are said to have reached an agreement to divide their conquests amongst themselves, with ʿUğhril Bek advancing as far westwards as possible, Chaghri Bek taking responsibility for the northeastern regions centred on Marw, and Mūsā Yabghu taking over Sistān. But in order to control vast areas with only small forces, coexistence with local established polities was indispensable. Towards this end, ʿUğhril Bek adopted the policy of recognizing the continued existence of local dynasties in exchange for tribute or an expression of submission, and it was in this regard that the inclusion of the ruler's name in the *khutba* and the minting of coins bearing his name assumed an important meaning. For instance, in 434/1043 the Kākwayhid ruler Farāmurz was allowed to submit on the condition that he issue coins engraved with ʿUğhril Bek's name and pay tribute, while in 451/1060 Mukhallis, ruler of Raḥba, submitted to ʿUğhril Bek and placed his name in the *khutba*.¹⁾ By tracing changes in the rulers' names appearing in the *khutba* and coinage of different regions, it should be possible to clarify in diachronical terms these rulers' relations with local rulers. However, the data provided by the *khutba* recorded in written historical sources and by the legends on coins do not necessarily coincide, nor has adequate research been conducted on the coinage of local dynasties.

Meanwhile, with regard to the internal power structure of the Saljūqs, there is a strong possibility that coinage will again serve as a valuable source of information on relations between the sultans on the one hand and other members of the royal family, Saljūqid provincial administrations, and atabegs on the other.

Up until recently there had been virtually no historical research making use of numismatic material. But in 1976 R.W. Bulliet published an article entitled "Numismatic Evidence for the Relationship between ʿUğhril Beg and Chaghri Beg."²⁾ This was a pioneering study, but at the same time there would also seem to be many problems attendant on Bulliet's thesis. In the following, therefore, after

259. MOHAMMAD ZAMAN, maşhur be Čerâq Beyk. «Montaxab al-zamân. Dar bayân-e tir-andâzi», I. Afşâr, éd., avec introd. *Yâdnâme-ye sephabod Farajollâh Âq Owlâ*, Téhéran, 1356, pp. 121-144.

Dans son introduction, I. Afşâr rappelle que M. T. Dâneş-Pažuh avait donné une liste de 24 manuscrits sur les traités de tir à l'arc en persan (*Farhang-e Irân Zamin*, II (1342/1963), pp. 277-279). Voici un nouveau traité, que publie I. Afşâr: le MS. est à la Bibl. Nat. de Téh. (*Fehrest-e ... Melli*, vol. 3, 1351, pp. 298-9), copié en 1191/1777 sans doute par l'auteur lui-même, dont on ne sait rien, sinon qu'il raconte ce qu'il a appris de son père, en Inde. Le traité comporte douze brefs chapitres techniques et un complément fait de conseils à l'archer. L'article «KAWS» de l'*E.I.* (2) (IV, 828-835) sera un jour à compléter. C. F.

17 HAZİRAN 1995

- OK

ÇOBANOĞLU, Mehmet Gökhan (Arş. Gör.), Hasan Onmuş (Öğr. Gör.), "Okçuluğun Tarihsel Gelişimi ve Osmanlılarda Okçuluk", Yüksek Lisans Doktora Spor Tarihi Semineri, İzmir, 1987.

03 MAYIS 1993

- 1304^{هـ} مۇسۇبىيەت - OK
- المسابقة والرمي / صالح بن عبدالله ابراهيم الدوش
- بحث تكميلي .. جامعه الامام محمد بن سعود الاسلاميه
- المعهد العالي للقضاء - الفقه المقارن ، ١٤٠٥ هـ.

SANAT

OKÇULUK

5981 COOMARASWAMY, A. K. The symbolism of archery. *AI* 10 (1943), pp. 105-119.

Okçuluğun Sembolizmi

04682 PATERSON, W.F. Observations on the returning arrow. *J. Soc. archer-antiquaries* 21 (1978) pp. 14-15.

04674 LATHAM, J.D. and PATERSON, W.F. Archery in the lands of Eastern Islam. *Islamic arms and armour*, ed. R. Elgood, London, 1979, pp. 78-88.

799.3209561
HU.0

Hüseyin b. Ahmet Erzurumi

Okçuluk hakkında hulâsa: ok, yay yağmak, ok atmak sanatları ve okçuluk marifetleri ... / by Hüseyin b. Ahmet Erzurumi; translated by Nureddin Rüştü Büngül.- Konya: Ulkü Basımevi, 1944.

53 p.; 20 cm.
Translated from Ottoman Turkish into Turkish

I. Archery, Turkey I. Rüştü, Nureddin (tr.)
II. Title

4518

← Okçuluk

799.3209561

AY.0 Ayanoğlu, İsmail Fazıl

Ok meydanı ve okçuluk tarihi / by İsmail Fazıl Ayanoğlu.- [Ankara]: Vakıflar Genel Müdürlüğü, [n.d.].
164 p.: 125 ill.; 27,5 cm.

1. Archery, History - Turkey I. Title

4255

22131 PATERSON, W. "The archers of Islam." *J. Econ. and Social Hist. of O.* 9, pts. 1-2 (N'66) 69-87.

OK

~~ESSEATLİ~~

OK

- Araplar da -

E debus-Şahîre vel-Harb, 267-268.

D. Baş; 3607

El-Mufasssal-I, 428 vd.

953. AZİM

Fi...

150012 OR7 MAYIS 1995

06781 55

= [Kitāb fī bayān faḍl al-qaws wa-l-sahm wa-awsāfi-hā] Arab archery, an Arabic manuscript of about A.D. 1500, "A Book on the excellence of the bow and arrow and the description thereof", translated and edited by Nabih Amin Faris and Robert Potter Elmer.- Princeton, Princeton University Press, 1945. In-8°, XI-182 p., pl. [Ech. int. 9416] - VI d -

1 [8° v. 59602

Arc.Tir.Texts arabe.
1500.

٨٤٣ ج جلون ، عدنان درويش عبدالغني

رماية الأهداف / فن الرماية بالسهم الحديثة : رماية الأهداف / OK

تأليف عدنان درويش جلون. - ط ١. - المدينة المنورة :

نادي المدينة المنورة الادبي، ١٤١٤هـ، ١٩٩٤م.

٢١٦ ص : جداول ، رسوم ، صور ؛ ٢٤ سم

عنوان الغلاف : فن الرماية الحديثة بالسهم .-

١ - ٢ : مودع نظاميا.

ردمك 9960-618-02-1

١. الرماية . أ . العنوان

6661

15 Oct 1999

Archery

Archery is the aspect of Islamic military technology that has received the most attention from historians because it played such a significant role in Islamic military history. It certainly enjoys an elevated status in *ḥadīth* and was sometimes regarded as an almost mystical activity. However, it is important to note that Islamic archery traditions were not synonymous with horse archery. Archery amongst the early Muslim Arabs was an infantry affair and largely remained so until after the 'Abbāsīd takeover of the caliphate in the mid-second/eighth century. Furthermore, this infantry archery tradition remained dominant in the western regions of the Islamic world, though even there the simple Arab bow was largely superseded by Persian and Turkish styles of composite bows.

1. THE PRE-ISLAMIC BACKGROUND AND EARLY ISLAMIC PERIOD

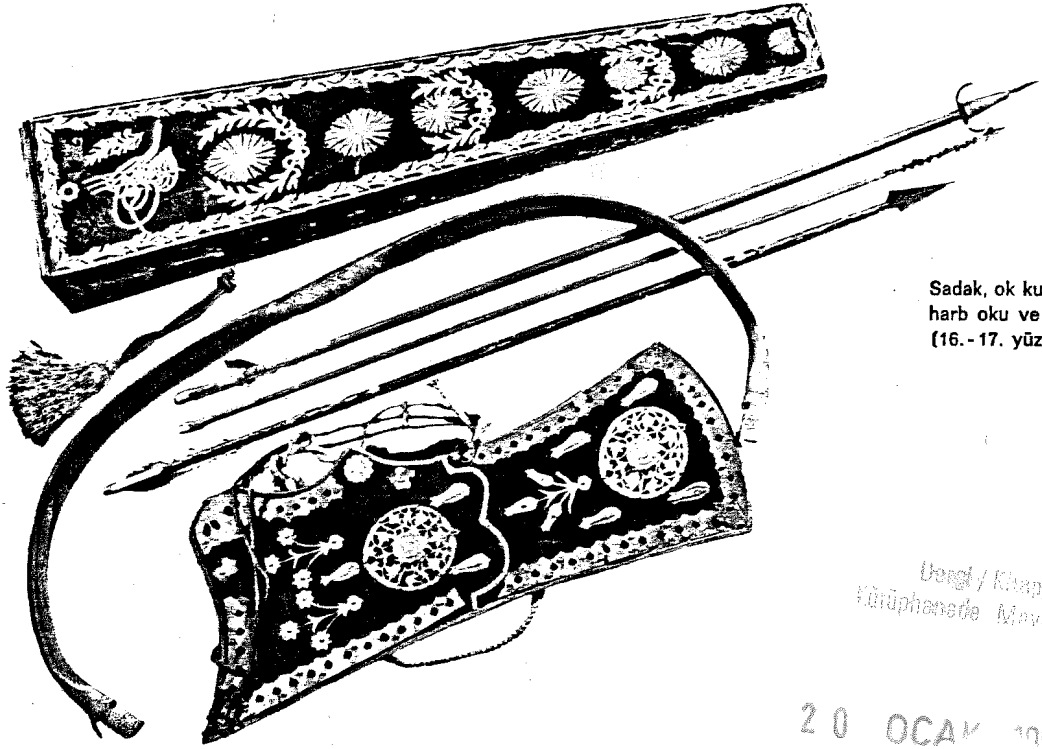
Although early Arabic poetry makes much of individual combat by champions armed with swords, battles that involved northern Arabian tribal forces seem largely to have been fought by infantry archers, with a small elite of spear-armed cavalry preceding the foot soldiers into battle. Similarly the traditional battle array of southern Arabian kings, as preserved in the seventh/thirteenth-century Indo-Persian military manual by Fakhr al-Dīn Mubārakshāh, consisted of substantial units of foot soldiers supported by very small mounted formations. Meanwhile military archery seems to have been virtually unknown amongst the pre-Islamic Berbers of North Africa.

Given such a heritage, it is not surprising that the first wave of Arab-Islamic conquests was largely carried out by infantry, a large proportion of whom were archers. The early Muslim Arabs fought tactically defensive battles within an overall offensive strategy. These tended to begin with archery skirmishing, though the bulk of infantry archers were often placed on the flanks. Such tactics continued to be used until late Umayyad times, despite an increasing reliance on offensive cavalry as well as an increasing tendency to use infantry archers in direct support of other foot soldiers. The following centuries witnessed a significant change

in the traditional character of Middle Eastern warfare, with the essentially static Levantine archery tradition merging with a Central Asian tradition of mobile horse archery. As a result many later mediaeval Islamic armies could draw upon a greater variety of skills and tactics than could the Europeans or even the Mongols.

Byzantine armies, having learned so much from their Avar foes, may have been the principal force in Middle Eastern archery in the first/seventh century. By this time the Arabs largely seem to have been using Byzantine rather than Sāsānian-Iranian archery techniques. Early Byzantine bowmen were advised to vary their method of pulling back the bowstring by using various finger draws as well as the more powerful Central Asian thumb draw, and when on foot they were trained to shoot at an angle to the enemies' ranks in the hope of getting around the opposition's shields. Byzantine archery also emphasised penetrating power over speed of shooting. Whether the infantry archers of the early caliphal armies were similarly trained is unknown. Unlike the early Arabs, the armies of the two great pre-Islamic Middle Eastern empires also included large numbers of horse archers, but in both cases these normally shot their arrows while their mounts were standing still in ordered ranks. This tactic would be continued by the professional, though not by the nomadic, horse archers of the mediaeval Islamic world.

Pre-Islamic Sāsānian-Iranian archers did not apparently adopt the powerful so-called Avar form of bow and continued to rely on high-speed shower shooting as their primary tactic. In this they relied on several forms of archery draw including a Sāsānian version of the finger draw, in which an archer protected the fingers of his right hand with a flap of leather. Meanwhile bows of simple one-piece wooden construction continued to be used in many regions, notably amongst the Nubians from whom, according to al-Mas'ūdī (d. 345/956), the pre-Islamic Arabs of the Ḥijāz and Yemen "adopted the use of the bow." In reality this tradition probably reflected a common heritage of infantry archery technology and tactics. The traditional or typical Arab bow was clearly an infantry weapon and although some were simple bows made of a single stave of wood, others were constructed from several layers glued together.

Sadak, ok kutusu (ok kandili),
harb oku ve yayları
(16.-17. yüzyıl)

Uzay / Kızı
Kütüphanede Mevcuttur

20 OCAK 1996

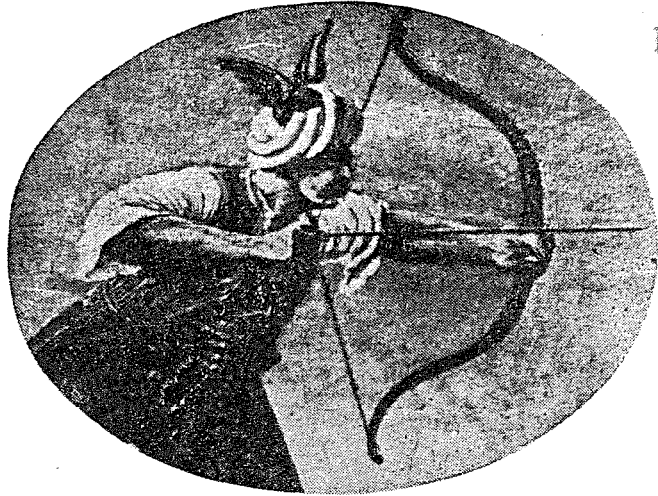
türk yay ve okları

Turgay TEZCAN

Türklerde yay ve ok'un tarihi çok eski devirlere kadar uzanır. Orta Asya Türk Kavimleri'nde avcılık ve savaşlarda kılıçla birlikte en önemli silâh olarak kullanılmıştır. Uzak mesafe silâhı olan ok, Türklerin müslümanlığı kabul etmeleri ile dinî bir özellik de kazanmıştır. İslâmiyetin ilk devirlerinden itibaren ok ve yay'a diğer silâhlardan daha fazla ve özel bir değer verilmeye başlanmıştır. Ok da kılıç gibi mukaddes sayılmış, üzerine yemin edilmiştir.

Hz. Muhammed'in ok üzerine kırkdan fazla hadis'i mevcuttur. Okçuluğun önemini ve faziletini bizlere yansıtan bu hadislerden birkaç örnek vermek isteriz :

- Ok'u yapan, ok'u sunan ve ok'u atan cennetlidir»... •Ok atmayı öğrenen, sonra terkeden bizden değildir»...
- Ok atmak nafîle ibadetten daha hayırlıdır»...

12 AGUSTOS 2001

Milli spor tarihimizde okçuluk

Kilolarca ağırlıkta bir toptasını bir kavrayışta göğsüne kadar

kaldırıp Padişah'tan 1000 altın gibi en büyük ödülü alan

Tozkoparan aynı zamanda müthiş bir deniz okcusu idi.

HALİM BAKİ KUNTER

ESKİ spor hayatımızda müsabakalar büyük bir yer alırdı. Güreş müsabakaları, kayak yarışları, at koşuları, cirit ve çöğen oyunları, kılıç - kalkan vuruşmaları büyük halk topluluklarının geniş ve içten ilgisiyle karşılanırdı. Bu arada nişancılık ve ok atma müsabakaları da önemli bir mevki tutardı. Osmanlı İmparatorluğunda kemankeşler yani ok atıcıları için 34 yerde büyük birer meydan kurulmuştu. Bunlar, ok talimleri ve müsabakaları için her türlü tertipleri olan mükemmel spor meydanları idi her birinin gerekli tesisleri, kendilerine yetecek miktarda

idarecileri, teknik elemanları vardı; tizerlerinde de idman hareketleri ve müsabakaları eksik olmazdı. Ok atışlarına ve müsabakalarına örnek olarak bu yazımızda İstanbul Okmeydanı'ndaki çalışmalarından kısaca bahsetmek istiyoruz:

İstanbul atıcılar dergâhı Hıdrellez'de açılır, Kasım'da kapanırdı. Pazartesi ve Perşembe günleri atışlara ve müsabakalara ayrılmıştı. Böylece, bir mevsimde 48 gün, meydan üzerinde toplu bir halde resmî çalışmalar ve müsabakalar devam ederdi. Başka günlerde de resmî olmamak şartıyla isteyen kema-

keşler meydana çalışabilirler, dilerse aralarında müsabaka da yaparlardı.

OK YARIŞMALARI

Ok müsabakalarına eski okçuluk kitaplarımızda «ok yarışmak» denilmektedir. Bu tabir son devirlere kadar gelmiştir. Meselâ hicrî 1224 tarihinde o zamanki Şeyhin vazifesini görmeğe iktidarı olmamasından dolayı, hükümdar tarafından İstanbul Okmeydanı'na hasbî Nazır tayin edilmiş olan Âşir efendi zade Mehmet Vahid efendi Minhacı Rumat adlı eserinde ve Mustafa Kâni Bey de 1263 te basılan Telhisi Resailürumat isimindeki meşhur kitabında müsabaka kelimesi yanında yarışma tabirini de kullanmışlardır.

YARIŞMA ÇEŞİTLERİ

Ok yarışmalarının birkaç çeşidi vardır. Bunların hepsinde de başarı elde edebilmek için yarışanın vücut kuvvetiyle beraber yay çekmede ve ok atmada hüner sahibi olması lâzımdır. Okçular, *atıcılıkta sanat kuvvete hâkimdir*, derler. Bu sanat kolaydan başlayarak zora doğru giden sıkı ve devamlı bir idmanla elde edilirdi.

Yarışmaların başta geleni uzun mesafeye atışlardı. Buna menzil atışı denilmektedir. İkinci yarışma şekli okla nişana vurmaktır. Buna puta atışı denilirdi. Üçüncü yarışma, ucu demir oklarla, kalın ağaç kütüklerini veya sert maden levhaları delmektir. Yüksek kuvvet ve hüner sahibi atıcılar üst üste konmuş maden levhaların birkaçını birden delmekte zorluk çekmezlerdi. Buna da darp vurmak denirdi.

PUTA YARIŞLARI

Put a atışlarında tekler arasında olduğu gibi takımlar arasında da yarışma yapılırdı. Takımlar arasında hedefe atış müsabakaları yapıldığı zaman hangi takımın önce atacağı kur'a ile tayin

edilirdi. Önce atacak olan taraf putanın karşısına geçer, takımı teşkil edenler de sıra ile oklarını atarlardı. O esnada diğer takım yaylarını sağ omuzlarına asarak putanın biraz açığında bir sıra üzerinde dururlardı. Putaya karşı duranlar önceden tayin edilen sa- yı üzerinden oklarını attıktan sonra yaylarını sağ omuzlarına asarlar, putaya doğru tek bir getirerek yürürlerdi. Öteki taraf da, düz bir sıra halinde, aynı suretle onlara doğru gitmeye başlardı. Takımlar karşılaştığında her atıcı karşısına gelenle kucaklaşır, öpüşürdü. Bundan sonra takımın hedefe vurdurduğu oklar toplanarak meydan Şeyhin önüne getirilir, konurdu. İkinci takım da sırasıyla atışını yaptıktan ve birinci takımın merasimle selâmladıktan sonra onların da hedefe vuran okları da çıkarılıp Şeyhin önüne getirilir ve sayılırdı. Hangi takımın oku daha fazla ise koşuyu o takım kazanırdı. İki tarafın okları bir sayıda çıkarsa koşu bölü- şülürdü.

Yarışmalarda kazananlara verilen hediyelere, mükâfatlara ödül ve koşu denilirdi. Koşu, yarış mânasına geldiği gibi, zamanla, müsabaka kazananlara verilen hediye yerinde de kullanılmıştır.

MENZİL AÇMAK MENZİL BOZMAK

Uzun mesafe atışlarında rüzgâr istikametlerine göre birçok atış yerleri vardı. Bir atıcının, usulü ve nizamı daire- sinde, atmağa muvaffak olduğu en uzun mesafe yeni bir rekor teşkil ederdi. Bu atıcının okunun düştüğü yere menzil taşı denilen mermerden bir sütun dikilir ve üzerine adı yazılırdı. Okunu atarken durduğu yere de ayak taşı denilen bir taş konurdu. Her hangi bir menzilde yeni bir atıcı çıktıkça, ilkin dikilen menzil taşından daha ileriye okunu düşürebilirse o da taş dikmek hakkını kazanırdı. Böylece ikinci, üçüncü, dördüncü taşlar sıra ile birbiri-

OK, ok, ok

L'impact des techniques militaires sur l'évolution politique et sociale dans le Moyen-Orient médiéval : le cas de l'archerie*

Shihab AL-SARRAF

Dans le monde musulman médiéval où la guerre fait partie intégrante de la vie socio-politique, où pouvoir politique et classe militaire sont fortement liés, le rôle des techniques militaires, leur variation et évolution dans le façonnement des réalités politiques et sociales, devient évident. Reste que dans l'état actuel des recherches les questions des techniques militaires arabo-musulmanes sont loin d'être élucidées. Quant à leurs répercussions sur l'évolution raciale et politique c'est un champ qui demeure page vierge. Cette contribution se veut un modeste premier pas pour initier et appeler à des recherches futures autour de ce nœud : armements, techniques militaires, histoire et société dans l'espace islamique.

I

A. Le statut de l'archerie en Islam

Si le nombre de hadiths, authentiques ou apocryphes, et leur attitude vis-à-vis d'une pratique, ou d'un domaine constituent un critère pour mesurer leur importance respective – négative ou positive – pour la communauté musulmane, les très nombreux hadiths concernant l'archerie et leur attitude extrêmement favorable vis-à-vis d'elle devaient la situer parmi les pratiques militaires et civiles les plus privilégiées dans la civilisation islamique. D'ailleurs, à ce niveau,

(*) Certains passages de cette étude risquent de prendre la forme de raccourcis trop rapides; à l'origine partie d'un vaste travail universitaire (L'archerie Mamlûke [648-923/1250/1517]; thèse de doctorat, 1989, Université de Paris-Sorbonne IV); s'y reporter pour de plus amples développements.

qu'elles soient, si ce n'est la doctrine de guerre islamique elle-même, le *djihâd*, et ce sont les hadiths concernant ces deux seuls domaines, l'archerie et le *djihâd*, qui sont l'objet de recueils, de traités à part entière.

Si dans le corpus du hadith, archerie et *djihâd* occupent des places de presque égale importance, cela procède d'une réalité concrète : le *djihâd* est l'un des vecteurs majeurs pour consolider, propager et protéger l'Islam; l'archerie est l'instrument le plus efficace pour mener cette visée à sa fin; l'archerie est l'instrument du *djihâd* et le *djihâd* est son principe porteur. Tous deux se complètent, voire se confondent. Ainsi, pour certains théologiens, et législateurs religieux tels qu'Abû Hanîfa, la pratique de l'archerie est une obligation religieuse sur le même plan ou presque que le *djihâd* (1). Quant à al-Shâfi'i, s'il ne partage pas le même raisonnement théorique qu'Abû Hanîfa à cet égard, un raisonnement dicté très probablement, entre autres, par son contexte irako-abbâsîde où l'archerie était en honneur aussi bien au niveau militaire que civil, il incarne, dans la pratique, un argument plus convaincant et plus efficace puisque, suivant la tradition du prophète et l'exemple donné par ses compagnons, non seulement il pratiquait l'archerie, mais encore il y excellait: c'était un maître archer qui, de plus, laissa un traité d'archerie que citent les traités ultérieurs (2). Al-Shâfi'i a donc donné l'exemple et établi une tradition au sein de son école, un exemple et une tradition qui allaient être suivis par les 'Ulamâ' religieux shâfi'ïtes. (3)

Exaltée à l'origine par une pure nécessité concrète, consolidée ensuite par la logique de cette même nécessité, l'archerie s'est peu à peu infiltrée dans le tissu même de la religion, pratique et pensée. L'archerie et l'Islam se complètent et même se confondent : l'archerie emprunte à l'Islam sa structure : le maître de l'école de tir est appelé imâm, son école *madhhab*, les principes fondamentaux et secondaires de l'archerie sont appelés respectivement *usûl* et *furû'*. A l'époque mamlûke, à l'instar des quatre écoles juridiques de l'Islam sunnite, quatre écoles et quatre imâm d'archerie seulement sont reconnus parmi tant d'autres (4), et, pour pousser la symétrie jusqu'à son extrême limite, on a considéré le lieu de tir et d'entraînement comme l'équivalent de la mosquée : l'archer doit y entrer avec humilité et crainte révérencieuse après avoir fait ses ablutions, puisqu'il lui est recommandé de faire sa prière (en principe deux *ruk'â* sont recommandés pour cette occasion) avant de commencer à tirer à l'arc (5). Religion dans la religion et/ou religion à part entière, l'archerie est devenue, dans le monde musulman et plus particulièrement dans le Moyen-Orient, une finalité en soi. Nous sommes donc déjà là devant un phénomène singulier, au-

1. V. Shihab AL-SARRAF, *L'archerie mamlûke (648-923 / 1250-1517)*, p. 54.

2. *Ibid*, p. 55.

3. *Ibid*, p. 54.

4. *Ibid*, p. 724.

5. Cf. Taybughâ AL-BAKLAMISHI (VIIIe /XIVe siècle), *Kitab al-ramî wa-l-rukûb*, daté de 799 h. m. BN. Arab 6160.

entialisation. This is the principal meaning it acquired in the vocabulary of *ʿilm al-kalām*: *kawn* is the advent in nature of the existent thing (*kāʿin*, plur. *kāʿināt*), which makes it, for the Muʿtazilī (e.g. al-ʿAllāf) as well as for al-Ashʿarī, to some extent synonymous with *wudjūd*. But for the advocates of the (philosophical) atom (*djuzʿ* [q.v.]) in particular, an existent thing presupposes a body and subsequently a dimension. Thus *kawn* came to mean the existentialisation of corporal beings and *wudjūd* of all existence, suprapercipible as well as percipible. For the *Falāsifa*, *kawn* (plur. *akwān*), the customary translation of γένεσις, was more precisely applied to beings subject to growth, without losing its primary meaning of existentialisation, with its reference to the dimension of bodies. According to Ibn Sinā, for example, *kawn* can either be a synonym for *wudjūd* or can designate a being *in fieri*, depending on the context. M. Jean Jolivet (*L'intellect selon Kindī*, Leiden 1971, 123; cf. *Rasāʾil al-Kindī*, ed. Abū Rīda, Cairo 1369/1950, i, 204) suggests that for Kindī *kawn*, linked to *fasād*, was already defined as substantial change, "changing existence". One of al-Kindī's main texts on the subject is the brief *risāla* on "The efficient proximate cause of generation and corruption" (*al-ʿilla al-fāʿila al-ḥaribīyya li'l kawn wa'l-fasād*; *ibid.*, i, 208-13).

Yet there is a noticeable difference between the ideas of al-Kindī and those of his successors. The latter's vision of the world is emanistic; *akwān* are therefore the last necessary effect of *ḥayd*, the productive flow of being, necessarily emanating from the prime Being. For al-Kindī, *kawn*, however much a matter of becoming it may be, depends for its first efficient cause on a free creation *ex nihilo*, thereby being linked with the Qurʾānic meaning of *kun fā-yakūn*, (God said) "So be it! and it is so" (Qurʾān, II, 117); cf. *Rasāʾil al-Kindī*, i, 373-4. But whether it is a question of the creationism of al-Kindī, or the emanationism of his eastern successors, or the eternity of the world of Ibn Ruṣḥd, the idea of becoming, generation, (substantial) change remains linked to *kawn*. Even if *akwān* depend in the last resort (freely or necessarily) on the prime efficient Cause, their coming into being is nevertheless linked to the interaction of secondary causes. By this token, the heavenly bodies, subject to local movement but not to becoming, are not answerable to *kawn*. *Falsafa* vocabulary does not consider them as *akwān*. Therefore, in his *risāla* on "The prostration of distant (heavenly) bodies and their submission to respect for God", al-Kindī (*op. cit.*, i, 253 ff.) faithful to his creationism, affirms the direct creation *ex nihilo* of the Heavenly Bodies because they are not subject to generation and corruption (cf. Jolivet, *op. cit.*, 107).

In fact *kawn*, and its opposite correlative *fasād*, taken as a whole, are the object of the fourth sort of movement which Aristotle calls "substantial movement". Such is the status of the beings composed of matter and form belonging to our sublunary world, which are destined to die, to be transformed, and to reappear in new forms. The word *fasād* belongs to the Qurʾānic vocabulary, where it signifies a state that is radically bad, in contrast with good. It can be rendered as (moral) "corruption", occasionally as "état de violence" (tr. D. Masson) or as "scandale" (tr. R. Blachère). Thus in Qurʾān, III, 41: "Corruption (or "scandal") has appeared on the land and on the sea because of what men's hands have done". The moral vocabulary of *ʿilm al-kalām* contrasts *ṣāliḥ* with the adjective *fāsid*, whatever is healthy with whatever is corrupt, often using them synony-

mously with *ḥasan/ḥabīḥ*. In law (*fiḥh*), *fasād* signifies the invalidity of a juridical act [see *FĀSID*]. The cosmology of the *Falāsifa* proceeds from these moral and juridic meanings to a physical one and employs *fasād* to render the Greek φθορά. In this case, the corruption of the compound matter and form depends on an intrinsic coming into being (*kawn*). Therefore *fasād*, like *kawn*, also belongs to the fourth sort of movement, which, says al-Kindī, is "movement which transfers a thing from its own essence (*ʿayn*) to another" (*Rasāʾil*, i, 217; tr. Jolivet, *op. cit.*, 121). This definition, with slight variations, is found in the works of his successors. It is because of its "intrinsic power to decay" (*kuwwat fasādihā*), says Ibn Sinā, that a physical compound decomposes, and this power resides in matter (e.g. *Nadīāt*, Cairo² 1357/1938, 188).

The problem of "generation and corruption" was linked to the production of all beings in the sublunary world, and for Ibn Sinā was especially related to the problem of a separate Intellect which acted as a "giver of forms", *wāhib al-ṣuwar*, as well as to that of "enacting" and "receiving" causes (*ḥabīliyya*). When later *kalām* (e.g. al-Ḡhazālī in *Makāṣid* and *Tahāfut*, Fakhr al-Dīn al-Rāzī, al-Idjī, al-Djurdjānī) set forth and discussed the theses of *falsafa*, they employed the expression *kawn wa-fasād* and the definitions elucidating it.

Bibliography: given in the article. References to the topic in the writings of the *Falāsifa* are very numerous, both in original, systematic expositions and in commentaries on Aristotle. (L. GARDET)
 X **KAWS** (A.), bow (noun of uncertain gender). The numerous types of bow attested at various times in the Islamic world are designated by expressions which include this word, in a very general sense, together with adjectives (*ḥaws hidjāzī*, *fārisī*, etc.) or nouns in annexation to it (*ḥaws al-ḥusbān*, *ḥaws al-riḍīl*, etc.). Furthermore, one often finds qualities inherent in the weapon used to designate various types of bow (*al-kaṭūm*, *al-rahīsh*, *al-zawrāʿ*, etc., see below, § 3).

1. Generalities and origins

In classical antiquity and the Christian west, gallantry was especially displayed in close combat, so that the short sword and the straight sword were regarded as the noble weapons, as the poet Lucan clearly states: *Ensis habet vires, et gens quaecumque uirorum/bella gerit gladiis* (*Pharsalia*, viii, 385-6). Arms involving the hurling of projectiles (bows, arbalests and slings) were regarded as treacherous arms whose use was left to mercenary soldiers (Cretan archers and slingsmen from the Balearic Islands in the Roman army, Genoese crossbowmen in 14th century France). On the other hand, in the sphere of the martial arts in Islamic lands, the bow held the outstanding place, as the abundance of technical literature devoted to *rimāya* [q.v.] shows. The information which we possess is only fragmentary, and comes from studies and published treatises stemming from the latter half of the last century; the principal ones are given below, in chronological order.

Hammer-Purgstall, *Über Bogen und Pfeil*, Vienna 1853 (a work based on the treatise of Muṣṭafā Kānī, which stresses religious and social aspects and leaves unexplored technical considerations); Schwarzlose, *Die Waffen der alten Arabern*, Leipzig 1886 (a lexicographical study devoted to the weapons of the pre-Islamic Arabs and based on a systematic analysis of ancient poetry); Fries, *Das Heereswesen der Araber*, Tübingen 1921 (a study of the Umayyad army,

Osmanlı Yay ve Okları

Glory that is but a memory today

Ottoman Bows and Arrows

ŞİNASI ACAR

Y. Mühendis

TÜRKLERDE OKÇULUĞUN ÖNEMİ

Ok ve yayla ilgili arkeolojik buluntular, okçuluğun insanlık tarihinin en eski çağlarına dek inen, çok yaygın ve pek uzun bir geçmişi olduğunu göstermektedir. Arkeolojik buluntuların yanısıra, tarihöncesi dönemlerden kalma kimi mağara resimlerinde de, savaşıyor ya da avlanan okçulara rastlanmaktadır.

Eski Türkler'in, bozkır koşullarının biçimlendirdiği kendilerine özgü yaşam tarzları içinde, at ve çadır gibi, ok ve yay da önemli bir öge olarak karşımıza çıkar. At sırtında okla avlanan bu göçebe insanlar, İskitler, Avarlar, Moğollar ve Tatarlar gibi "okçu uluslar" arasında anılırlar.

Türkler için ok ve yay egemenlik simgesidir (1). Hakan tahtında otururken elinde ok ve yay tutar. Damga ve sikkelerinde ok ve yay resmi vardır. Ok ve yay en değerli armağandır; kutsal sayılır. Onunla yener, kazanır; savunur, varlığını korur.. İslâmiyeti kabul etmelerinden sonra da, Allah'ın Cebrâil eliyle Âdem'e yolladığı bir silah ve Hz. Muhammed'in ümmetine bıraktığı kutsal bir emanet sayılmıştır.

Türkler'de okçuluk eğitimi çok küçük yaşlarda başlar ve idmana (antrenmana) hiç ara verilmez. Sonunda okçunun başarımı, at sırtında dörtnala giderken, dahaîsî ânide arkaya dönerek yaptığı atışlarda hedefe tam isabet kaydedecek düzeye ulaşır (2). Kuşkusuz bu atışlarda okçunun hedefe nişan alması değil, yalnızca gözünün hedefle buluşması söz konusudur. Bu düzeyde bir başarı, ancak okçunun yay ve okuyla bütünleşmesiyle ve duyu organları, kasları, sezgisi ve oku arasında kuracağı anlık uyumlarla sağlanabilir. Esasen okçu, avın ya da düşmanın okun menziliyle sınırlı etki alanına girip çıktığı kısa ânı hemen yakalayıp değerlendirmek zorundadır; nişan alacak zamanı yoktur.

Atlarının hızı ve çevikliği, at sırtında giderken uzaktan her yöne isabetli ok atabilmeleri, Türkler'in düşmanı yanlardan vurmaya, arkadan kuşatmaya, geri çekiliyor izlenimi vererek üzerlerine çekip, yorup hırpalamaya dayanan değişik bir savaş taktiği geliştirmelerini sağlamıştır. Batılı ordulara uyguladıkları bu oynak taktik, düşman ordularında korku ve şaşkınlık yaratmış ve çoklukla başarılı sonuçlar almalarını sağlamıştır. Nitekim, sonuçları bakımından çok büyük önem taşıyan 1071 Malazgirt Meydan Savaşı da, ok-yay ve aynı savaş taktiğiyle kazanılmıştır. Birinci, ikinci ve üçüncü Haçlı orduları da benzer taktikle yok edilmişlerdir.

Barış döneminde düzenlenen av partileri, bir tür savaş talimi ve manevra niteliğindedir.

Bunların esas amacı, askerin at kullanma, ok atma ve eziyete katlanma alışkanlıklarını yitirmemesi; özetle formda kalmasının sağlanmasıdır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında da ordunun en etkin silahı yay ve oklardır. **Fâtih**'in İstanbul kuşatması, orduda ateşli silahların ilk kullanıldığı savaştır, denilebilir. Ateşli silahların giderek gelişmesi, 16. yüzyıl ortalarından başlayarak, okun yerini zamanla tüfeğe bırakması sonucunu doğurmuştur. Ancak, okçuluk Türkler'in yaşamından hiçbir zaman silinmemiş; bu kez önemli bir spor dalı olarak varlık ve etkinliğini 20. yüzyıl başlarına dek sürdürmüştür. Okçuluğun, öteki okçu uluslardan hiçbirinde Türkler'deki kadar benimsenmiş ve sürdürülmüş olmadığı da tarihsel bir gerçektir.

Spor okçuluğunun önemli bir özelliği de, değişik sınıftan kişilerin, hiçbir ayrımcılık gözetilmeden eşit koşullarla biraraya gelebildiği, ayrıcalıklı bir kurum oluşturmasıdır. Bu kurum, başlangıçta askerlikle yakın bir ilişki içindedir: ünlü okçuların pek çoğu Yeniçeri Ocağı mensuplarıdır. Okmeydanı'yla ilgili kayıtlarda pek çok silahdar, solak (3) ve sipahi adına rastlanır.

Kurân'daki **Enfâl (İnfisâl) Sûresi**'nin 17. âyetinin okçulukla ilgili olduğu kabul edilmiştir. Okçuluğa ilgi duyanlar, bunu levha formunda yazdırır ve evlerinin duvarına asarlardı (güzel bir örneğini metin içinde vermekteyiz). Ok ve yayın dinsel önemi ile ok atmanın şeref ve sevabına ilişkin 40 kadar hadis vardır. Örneğin, "*Bir ok sâyesinde üç kimse cennetlik olur: Oku yapan, o oku atış yapan okçuya veren ve o oku atan*". Ok atmanın ne denli kutsal bir iş olduğunu göstermek için dile getirilen şöyle bir anekdot vardır: Bir gün yakınlarıyla birlikte, yol kenarında ok talimi yapan kimselerin yanından geçerken Hz. Peygamber'in onlara selâm vermemesi, yanındakilerin dikkatini çeker. Nedenini sorduklarında "*Selâm vermedim, çünkü onlar şimdi ibadettedirler*" demiştir.

Bütün bu nedenlerle ok atmak "sünnet" sayılmış; savaş okçuluğu yanında, spor okçuluğuna da aynı kutsal önem tanınmıştır. Nitekim, gerek menzil, gerekse hedef atışlarında oklar hep "**Yâ Hak**" (Yâ Allah) nidâsıyla "gazâ niyetine" atılırdı. Savaş okçuluğu terkedildikten sonra, spor okçuluğunun öncelikle manevî bir disiplin sayılıp yüzyıllar boyu sürdürülmesinde, kuşkusuz bu dinsel inanç da önemli rol oynamıştır.

Yine bu yüzdendir ki, ok meydanlarına "cennetten bir köşe" diye bakılmış; buraları meşcit kadar kutsal sayılmış; sınırlarına tecavüz edilmesine, abdestsiz ve içkili olarak girilmesine izin verilmemiş; yağmur, âfet ve cihat duâları için bu alanlarda toplanılmıştır.

THE ARCHERS OF ISLAM

BY
W. F. PATERSON

'... archery is dependent on five articles: the bow,
the string, the arrow, the thumb guard and the archer'.
Taybughā al-Ashrafī¹⁾

1. Introduction

Though the bow is one of the most important early weapons devised by man and its impact on history has been considerable, it has rarely been given the detailed attention that it deserves. It merits study as it has a degree of complexity which can only be appreciated by actual use and an understanding of its basic mechanics. One may add to this an understanding of the vocabulary and technical terms, as and when they may appear, and a fuller appreciation of the actions of archers in miniature paintings.

Success with the bow results from hard work and regular practice, for only by these means can a degree of mastery be achieved, enabling the archer to draw to the limit of his strength and yet shoot under full control. If one watches an experienced archer, his actions appear smooth and effortless, which is as it should be, but to the onlooker this can give a false impression, as the considerable effort needed to draw a bow is hidden by skill and training.

While the history of the old English longbow represents the finest tactical use of this weapon in a defensive role, the composite bow in the Middle East was of no lesser merit in the hands of the mounted archers when used as a weapon of offence.

2. The Composite Bow

The composite bow, as used by the Islamic horse-archers, represents one of the most efficient forms of this weapon ever devised and its

1) British Museum MS Additional 23489, fo. 19b.

"OK" Paterson

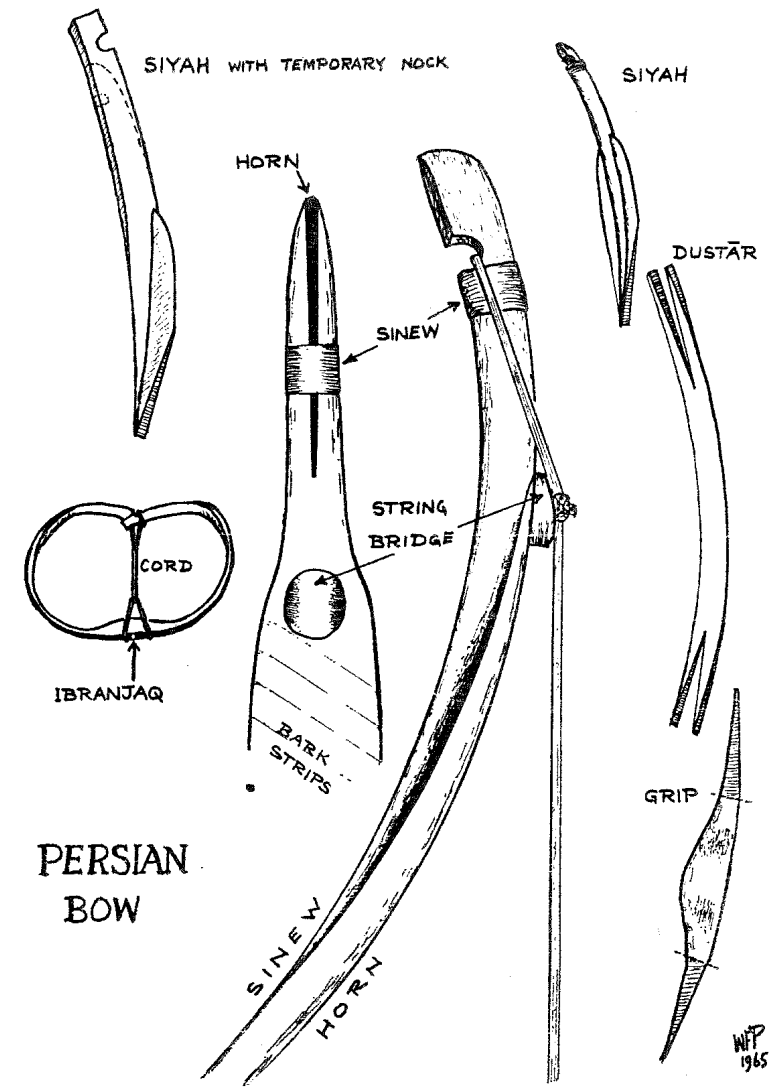

Fig. 1

OK ATICILIĞI (KEMANKEŞLİK)

A.	Tarihçe	233
B.	Yay ve Ok'un Türkler'in Yaşantısıyla İlgisi	238
C.	Osmanlı Devleti'nin Kuruluşlarında Atıcılık	242
	1. Yeniçeri Ocağı'nda Atıcılık	242
	a. Solaklar	242
	b. Yeniçeri Ok Meydanı ve Talimhanesi	243
	2. İstanbul Ok Meydanı	246
	a. Meydanın Tarihçesi	246
	b. Sınırları ve İçindeki Bölümler	248
	c. Menziller ve Taş Dikmiş Atıcılar	252
	d. Ok Meydanı İçin Bir Dilek	351
	3. Mısır'da Osmanlı Ok Atıcılığı	352
	a. Tarihçe	352
	b. Ok Meydanları ve Tekke	356
	c. Menziller	358
D.	Ok ve Yay İle İlgili Bazı Bilgiler	361
	1. Ok'la İlgili Bilgiler	361
	a. Tanıtımı	361
	b. Tarihçe	361
	c. Okçuların Piri	362
	d. Ok Çeşitleri	363
	e. Ok'un Bölümleri	366
	f. Ok'a Ek Parçalar	366
	g. Ok Çeşitlerinin İdman Verme Oranı	367
	h. Ok'ların Yapılışı ve Ok Ustaları	368
	2. Yay'la İlgili Bilgiler ve Ünlü Yay Ustaları	375
	a. Genel Bilgiler	375
	b. Yay'ın Yapılışı	375
	c. Yay'ın Uzunluğu	378
	d. Ünlü Yay Ustaları	380
	e. Yay Fiattları	384
E.	Ok Atmaya Başlama ve Kabza Alma	387
	1. Ok Atmaya Başlama	387
	2. Küçük Kabza Alma Töreni	387
	3. Büyük Kabza Alma Töreni	388
F.	İdman	391

Atıl Kahraman, Osmanlı Devleti'nde
Sp. Anı, Ankara 1995, DN: 35/73

الرماية - Ok

- ٦٤٥- ابن جماعة، عز الدين محمد بن ابراهيم
(ت ٨١٩هـ). أوثق الاسباب في الرمي
بالنشاب. خ: طوبقوسراي - ٢٤٢٥.
- ٦٤٦- ابن عبد الرزاق، كمال الدين اسماعيل.
رسالة في صفة القوس. خ: مكتبة
المتحف العراقي ٨٧٤٩/٢، ٧ص.
- ٦٤٧- ابن قراب السرخسي، اسماعيل بن ابراهيم
بن محمد (ت ٤١٤هـ). فضائل الرمي في
سبيل الله. خ: كوبريلي ٣٨٤، حققه
ونشره فضل الرحمن باقي في مجلة:
Islamic culture (1960) pp.
- ٦٤٨- ابن محمود، محمود بن عمر [المعروف:
بالنجاني النيسابوري] (ت ٧٢٨هـ). شرح
الرسالة القوسية لجمال الدين اسماعيل
بن محمد بن عبد الرزاق الاصبهاني.
خ: أحمد الثالث (استانبول) ٢٤١٤،
ق ١١هـ، ضمن مجموع.
وعنها نسخة مصورة في: معهد
المخطوطات العربية.
ظ: فهرس المخطوطات المصورة ٨/
١٦٩، الرقم ٢٧١/تصوف.

s. 61-68

21 ARALIK 2000

عبد الجبار الرفاعي، موسوعة مصادر النظام الاسلامي، ج. التاسع،
"الحرب السلم في الاسلام"، قم ١٤١٧. ISAM KTP 070929

Speculum, January, 1964

Ok gulerk

THE CONTRIBUTION OF ARCHERY TO THE TURKISH CONQUEST OF ANATOLIA

By WALTER EMIL KAEGLI, JR

ONE of the most important tasks for Byzantine historians is the explanation of the Byzantine loss of Anatolia to the Seljuk Turks in the second half of the eleventh century. In 1050 the peninsula seemed to be the firm keystone of the Byzantine Empire; the Byzantines had been defending it successfully against the Arabs since the seventh century. By the accession of Alexius Comnenus to the emperorship in 1081 the Seljuks had overrun most of Anatolia. The apparent ease and rapidity of this Seljuk victory has surprised scholars and stimulated considerable research. Many internal political, economic, and social factors have been found responsible for the collapse of Byzantine military resistance: factional quarrels of the Byzantine civil bureaucracy and military leadership, civil wars for the imperial throne, excessive reliance upon costly and disloyal foreign mercenary troops, gradual absorption of the vital native peasant-soldier land holdings by the landed aristocracy, and official intolerance and active persecution of non-orthodox (especially Armenian) subjects.¹

An additional factor of considerable importance has not been investigated: the decisive advantage often given to the Turks by their skillful use of the bow and arrow. The Seljuks preferred the bow to other weapons; Byzantine sources attribute numerous Turkish victories to the dexterity of the Seljuks with the bow.²

Numerous difficulties confront the historian endeavoring to study any aspect of Byzantine-Seljuk warfare. No official Byzantine battle reports are extant. Most Byzantine and Armenian historians were relatively uninformed about the military situation on the distant eastern and southern frontiers; often they were simply not interested in military affairs. Most of them did not personally observe the warfare between Byzantine and Turk, let alone participate in it. Their descriptions of the fighting are frequently vague. Astonished by the sudden collapse of the Empire's defenses, these historians sought to find a contemporary scapegoat.

¹ On the general problem of eleventh-century Byzantine decline, see: Speros Vryonis, "Byzantium: the Social Basis of Decline," *Greek-Roman and Byzantine Studies*, II (1959), 157-175; Peter Charanis, "The Byzantine Empire in the Eleventh Century," *A History of the Crusades*, I, ed. K. M. Setton and M. A. Baldwin (Philadelphia, 1956), 177-219; R. J. H. Jenkins, *The Byzantine Empire on the Eve of the Crusades*, Pamphlet G-24 in the General Series of the Historical Association (London, 1953); Claude Cahen, "La Première pénétration turque en Asie Mineure," *Byzantion*, XVIII (1948), 5-67; Paul Wittek, "Deux chapitres de l'histoire des Turcs de Roum," *Byzantion*, XI (1936), 285-319; J. Laurent, *Byzance et les Turcs seljoucides dans l'Asie occidentale jusqu'en 1081* (Nancy, 1919); and Carl Neumann, *Die Weltstellung des byzantinischen Reiches vor den Kreuzzügen* (Leipzig, 1894). For a more extensive bibliography on the Seljuks, see Gyula Moravcsik, *Byzantinoturcica*, I, 2nd. ed. (Berlin, 1958), 318-319.

² The importance of the bow and arrow in the Seljuk army is discussed by A. K. S. Lambton, "Contributions to the Study of Seljūq Institutions" (unpublished 1939 dissertation at the University of London), pp. 138-139. A satisfactory general discussion of Seljuk military tactics from Latin sources is found in R. C. Smail, *Crusading Warfare, 1097-1193* (Cambridge, England, 1956), pp. 80-82.

19 AGUSTOS 1993

Contribution of Archery to the Conquest of Anatolia

97

Some of these writers, for example, dedicated their works to contemporary emperors; such authors naturally blamed military defeats upon the predecessors of the present rulers.³ Armenian writers, filled with religious and national animosity toward the orthodox Byzantines, ascribed the loss of Anatolia to the personal baseness, avarice, impiety, and bigotry of certain emperors.⁴ These Byzantine and Armenian historians, however, usually included information indicating that other factors also contributed to the Turkish conquest.

The principal Byzantine sources for this essay are: the *History of the Wars* composed by the sixth-century historian, Procopius of Caesarea;⁵ the history composed in the tenth century by Joseph Genesis;⁶ an anonymous tenth-century continuation of the chronicle of the monk, Theophanes;⁷ the manual of military tactics written by the Emperor Leo VI the Wise (886-912);⁸ the history of Michael Attaliates, an important eleventh-century Byzantine official;⁹ the history written by the Caesar Nicephorus Bryennius during the first quarter of the twelfth century.¹⁰ The most useful Armenian sources include *The History of Armenia* composed by Aristakis of Lastiverd after 1071,¹¹ and, more important, the *Chronicle* of Matthew of Edessa, who recorded events up to 1136.¹²

The most valuable of these works for this essay is definitely the history of Michael Attaliates. This historian was an influential military judge during the critical reigns of Emperors Romanus IV Diogenes (1067-1071) and Michael VII (1071-1078) when the Seljuks successfully occupied virtually all of Anatolia. Attaliates participated in campaigns against the Seljuks in Asia, advised Emperor Romanus; in Europe he served in the wars against the Pecheneg raiders. In recording his narrative he had the benefit of personal observation and experience in the field and access to the most authoritative written and unwritten official sources. He wrote his account during the years 1079 and 1080 while the events were still fresh in his memory. The result is a narrative containing details of mili-

³ See the introductory remarks of Michael Attaliates to his *Historia*, I. Bekker ed. (Bonn, 1853), pp. 3-4. Also note the preface of Nicephorus Bryennius, *Commentarii*, A. Meineke, ed. (Bonn, 1836), pp. 6-16.

⁴ Matthieu d'Edesse, *Chronique*, E. Dulaurier trans. (Paris, 1858), p. 113.

⁵ *Procopius with an English Translation*, H. B. Dewing ed. and trans., Loeb Classical Library, 7 vols. (London, and Cambridge, Massachusetts, 1913-1940). For a detailed study and recent bibliography on Procopius, see the article by Berthold Rubin, "Prokopios von Kaisareia," *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*,¹ XXIII, Part 1 (Stuttgart, 1957), cols. 273-599.

⁶ Joseph Genesis, *Regna*, C. Lachmann ed. (Bonn, 1834). For information on Genesis, see Moravcsik, *Byzantinoturcica*, I, ed. cit., 318-319.

⁷ *Historia*, I. Bekker ed. (Bonn, 1838). See Moravcsik, *Byzantinoturcica*, I, 540-544. For the relation of this chronicle with the history of Genesis, see the important article by F. Barišić, "Généšios et le continuateur de Théophane," *Byzantion*, XXVIII (1958), 119-133.

⁸ *Leo, Tactica*, R. Vari ed., 2 vols. (Budapest, 1917). See Moravcsik, *Byzantinoturcica*, I, 400-409.

⁹ Michael Attaliates, *Historia*, I. Bekker ed. (Bonn, 1853). See Moravcsik, *Byzantinoturcica*, I, 427-428. A new edition and translation is being prepared by Henri Grégoire.

¹⁰ Nicephorus Bryennius, *Commentarii*, A. Meineke ed. (Bonn, 1836). See Moravcsik, *Byzantinoturcica*, I, 443-444.

¹¹ Aristakis of Lastiverd, *Histoire d'Arménie*, E. Prud'homme trans. (Paris, 1858).

¹² Matthieu d'Edesse, *Chronique*, E. Dulaurier trans. (Paris, 1858).

السَّمَاج فِي أَخْبَارِ التَّرْمَاكِ بِحَلَالِ الدِّينِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرِ الشَّيْطَانِي

تحقيق: الدكتور أنور أبو سويلم، جامعة مؤتة
الدكتور ماجد الجعافرة، جامعة اليرموك

مُقَدِّمَةُ التَّحْقِيقِ :

اهتم العربيُّ بسلاحه اهتماماً كبيراً؛ جِفاظاً على وجوده، ودفاعاً عن عرضه وماله وشرفه وكرامته، وَرَدْعاً للطَّامعين والغُزاة، وهو عُدَّتُه في الحياة، وسبيله إلى العِزَّة والكرامة والسِّيادة، وفي الشعر العربي تصوير لأدوات الحَرْبِ الهُجُومية والدِّفاعية ينطوي على حُبِّ وتقدير وإعزاز وإكبار، تحسُّ من خلاله روح التضحية والفداء التي تنطوي عليها نفس العربي. «والسلاح عند العربي رمز تنطوي تحته كثير من المعاني، فرَفَعُهُ فوق الرأس من أسمى آيات الاحترام، وتحطيمه يعني الضُّعة والمَدَلَّة، وتسليمه يعني الخضوع والمَسْكَنَة، وما كان العربي يتمنَّى شيئاً سوى رمح مُدَبَّب وسيف صقيل، وفرس جرداء، ودرع سابعة^(١). وقد حفل الشعر العربي في مختلف عصوره بأوصاف خاصة بمعداتهم الحربية، ومنها «الرمح» وعنوا بتفصيل أشكالها وألوانها وقُوَّتِها ولدونتها وصفائها وصناعاتها

(١) نوري القيسي: الفروسية في الشعر الجاهلي، عالم الكتب، بيروت ١٩٨٤ ص ١٦٨.

Ok, okçuluk

Siynti

■ الرماية (العاب -)

عرف الرمي منذ العصور القديمة من أجل الصيد والبقاء، أو من أجل الدفاع عن النفس أو السيطرة على الآخرين. واستعمل الإنسان القديم الأسلحة التي أوجدها وطورها من أجل ذلك سواء أكانت خشبية أم حجرية أم معدنية، ثم تطورت إلى أنواع أخرى كالرمح والأقواس والسهام وغيرها. وبعد اكتشاف البارود تطورت الرماية باستعمال الأسلحة النارية، وصارت تستعمل غالباً في الحروب وبقي بعضها الآخر يستعمل في الصيد. وتشير المصادر الألمانية إلى أن الرمي على الحمام كان موجوداً في عام 1286م.

تعد رياضة الرماية في شكلها الحديث من الألعاب الأولمبية الحديثة والأساسية، وبدأت منذ الدورة الأولمبية الأولى عام 1896. كما بدأت بطولة كأس العالم لهذه الرياضة منذ عام 1897. وبدأت بطولة أوروبية منذ عام 1955. وأسس الاتحاد العربي للرماية عام 1987. أما الاتحاد العربي السوري للرماية فقد أسس عام 1974. وتهتم بهذه الرياضة كل دول العالم ولاسيما مؤسساتها العسكرية كالجيش والشرطة.

■ المتطلبات الأساسية

يستعمل في هذه الرياضة أسلحة مختلفة الأشكال والأنواع، منها ماهو ناري ومنها ماهو خاص بالقوس والسهم [ر. رماية السهم].

أسلحة الرماية النارية: وهي كثيرة ومتنوعة. أما المعتمد منها أولمبياً وفي بطولات العالم فهو:

1- الرماية بالأسلحة المساء (على الأطباق): وهي رماية تعتمد على سلاح أملس (بندقية مزدوجة) وعلى طلقات من رش (خردق)، ويكون الرمي على

أطباق فخارية، تطلقها آلات قاذفة للأطباق، وتعد هذه الأطباق أهدافاً متحركة، ولكل سلاح من الأسلحة المساء خصوصيتها كما يلي:

- رماية الأطباق من الحفرة (تراب) Trap وهي رماية على أطباق تخرج من الحفرة من 15 آلة قذف وفق برامج معينة، وينظم المتسابقون في مجموعات، تتألف كل مجموعة منها من خمسة متسابقين ويجري الرمي من خمسة مواقع وعلى ست جولات، ويرمي المتسابق في كل جولة 25 طبقاً، ويعطى لكل رام 125 طبقاً يرميها في مدة يومين، (75 طبقاً في اليوم الأول و 50 طبقاً في اليوم الثاني). ثم يعطى 25 طبقاً لأحسن ستة متسابقين لتحديد المراكز النهائية (للرجال والسيدات).

- رماية الأطباق من الحفرة المزدوجة (دبل تراب)

وهي رماية على أطباق تخرج من الحفرة من ثلاث آلات مزدوجة، يرمى عليها من موقف واحد وعلى ثلاث جولات، وفي كل جولة منها 50 طبقاً. ترمى في يوم واحد، ثم يعطى 50 طبقاً لأحسن ستة متسابقين من أجل الترتيب العام. وفي رماية النساء تعطى الرامية 40 طبقاً في كل جولة، ولها ثلاث جولات، ثم يعطى 40 طبقاً لأحسن ست متسابقات من أجل الترتيب العام النهائي.

- رماية الأطباق من الأبراج (سكيت) Skeet

وهي رماية على أطباق تقذف من برجين يساري مرتفع ويميني منخفض، ضمن مسار معين. ويتم الرمي من ثمانية مواقع بمعدل 25 طبقاً لكل جولة، وعلى أهداف مفردة

ومزدوجة ولكل رام 125 طبقاً ترمى في يومين. ويعطى 25 طبقاً لأحسن ستة متسابقين في النهائي (للرجال والسيدات).

2- رماية الذخائر بالأسلحة المحلزنة - الرماية بالمسدس سريع الطلقات: وهي رماية تجري من مسدس ذي مخزن يستوعب خمس طلقات من عيار 5,5 مم، وله مواصفات خاصة ومدى رمي 25 متراً، وعلى نموذج دريئة خاص ويتم الرمي في مجموعات في ست جولات لكل منها خمس طلقات في يومين (كل يوم 30 طلقة) وينفذ الرمي على هدف ثابت يظهر لمدة محددة في مجموعتين، مدة كل منها ثماني ثوانٍ ومجموعتين مدة كل منهما ست ثوانٍ ومجموعتين مدة كل منهما أربع ثوانٍ، ويجري النهائي لأحسن أربعة متسابقين (للرجال).

- الرماية بالمسدس الرياضي: وهي رماية 60 طلقة على مرحلتين: 30 طلقة رمي بطيء و 30 طلقة رمي سريع، ويستوعب مخزن المسدس خمس طلقات من عيار 5,5 مم، يرمى في المرحلة الأولى على هدف المسدس الحر، ويرمي في المرحلة الثانية على هدف المسدس السريع، وفي يوم واحد (للنساء).

- الرماية بالمسدس الحر: وهو مسدس من عيار 5,5 مم طويل ويرمي طلقة على نموذج دريئة، وتتم الرماية في حقل رمي 50م و 60م طلقة مدة ساعتين مع حرية الرمي المتتالي، ثم يجري النهائي لأحسن ثمانية رماة ولكل منهم 10 طلقات (للرجال).

- الرماية بالبندقية منبطحاً: وهي رماية بالبندقية بوزن معين وعيار 5,5 مم طويل، ترمى في حقل رمي 50م وعلى هدف معين من وضعية الانبساط،

İSTİFSA SULTAN İSMET İNŞAAT SULTAN İSMET II. İNŞAAT KANUNU İNŞAAT
Kİ İNŞAATIN İNŞAAT İNŞAAT VE İNŞAAT. İNŞAAT İNŞAATIN İNŞAAT
İNŞAAT İNŞAATIN

İnşaat Kanunu

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümü No. 7437

İnşaat Kanunu

İstanbul : 1955

تیر (۲)

۷۷۵

star Sirius, Rome 1995; A.H. Sayce, "Two notes on Hellenic Asia", *Journal of Hellenic studies*, vol.39 (1919); J. M. Unvala, "On the three parchments from Avroman in Kurdistan", *Bulletin of the school of Oriental and African studies*, vol. 1 (1918-1920).

/ رضا عبداللهی /

تیر (۲)، ابزار برای شکار و جنگ به شکل میله‌ای باریک و نوک تیز با ملحقاتی همچون پر و پیکان و سواره که آن را با کمان پرتاب می‌کنند. واژه تیر از *tigra* فارسی باستان به معنای «تیز» مشتق شده است که با *tiryi* اوستایی و *tigmá* سنسکریت به معنای «تیز و تیر» هم ریشه است (نیبرگ^۱، بخش ۲، ذیل "tigra"؛ بارتولومه^۲، ستون ۶۵۱؛ مونیر-ویلیامز^۳، ص ۴۴۶، ذیل "tigmá"). *tigr* و *tiry* در فارسی میانه نیز نتیجه تحول همین واژگان است (مکنزی^۴، ص ۸۳؛ ابوالقاسمی، ج ۲، ص ۲۲۱؛ قس ژینیو^۵، ص ۲۳). واژه دیگری که در اوستا (یشتها، ج ۱، ص ۵۷، ۴۳۶، ۴۷۸، ۴۹۲) به معنای تیر به کار رفته، *tšav* است (بارتولومه، ستون ۲۷۴). در عربی علاوه بر واژگانی از قبیل *سَهْم* و *سَبَل*، که معمولاً در مورد تیرهای اعراب به کار رفته، واژه *نَسَابَه* (جمع آن *نَسَاب*) نیز برای تیر ایرانیان یا ترکان به کار رفته است (زمخشری، ج ۱، ص ۴۱۵؛ نیز ← ابن قتیبه، ج ۱، جزء ۲، ص ۱۳۲، ۱۴۹؛ طبری، ج ۲، ص ۱۴۶).

پیشینه. طبق شواهد باستان‌شناسی، تیر و کمان از سه هزار سال پیش از میلاد کاربرد داشته است. در غار *نَهَل هَمَر*، واقع در سواحل غربی بحرالحمیت (بحر لوط)، از دوره نوسنگی، آثار چوبی و سنگی از جمله تعدادی پیکان به دست آمده است (روف^۶، ص ۲۸). وجود سفالینه‌ای با نقش شکارچی، دو نقش برجسته از پادشاهان لولوبی (از اقوام ساکن در فلات ایران، پیش از مهاجرت آریاییان) در ناحیه سزپیل زهاب و نقش مهرهایی با تصویر عیلامیان، نشان دهنده استفاده انسان آن دوران از این ابزار در جنگ و شکار است (گیرشمن^۷، ۱۹۶۵، ص ۴۰، تصویر ۱۳، ص ۵۴-۵۵، تصاویر ۲۱ و ۲۲؛ هیستنس، ص ۱۹-۲۰؛ جنتی عطائی، ص ۱۳۱). از هزاره‌های اول و دوم پیش از میلاد نیز پیکانها و تیردانه‌های مفرغی، برنزی و آهنی در لرستان و ایلام و مهرهای سنگی و ظروف گلی با نقشهایی از شکار و تیر و کمان یافت شده است (گیرشمن، ۱۹۶۵، ص ۸۰، ۸۷ و تصاویر ۳۰ و ۳۱؛

اوشیدری، دانشنامه مزدیسنا: واژه‌نامه توضیحی آئین زرتشت، تهران ۱۳۷۱ ش؛ مهرداد بهار، پژوهشی در اساطیر ایران، ج ۱، تهران ۱۳۶۲ ش؛ عبدالعلی بن محمد بیرجندی، شرح زیچ جدید سلطانی، نسخه خطی کتابخانه دیوان هند، ش ۲۲۳۷؛ حسن تقی‌زاده، گاهشماری در ایران قدیم، تهران ۱۳۱۶ ش؛ دهخدا؛ محمود روح‌الامینی، آیین‌ها و جشن‌های کهن در ایران امروز: نگرش و پژوهشی مردم‌شناختی، تهران ۱۳۷۶ ش؛ عبدالحسین زرین‌کوب، تاریخ مردم ایران: کشمکش با قدرتها، ج ۱، تهران ۱۳۶۴ ش؛ محمدین ابی‌عبدالله سنجر کمالی، زیچ اشرفی، نسخه خطی کتابخانه ملی پاریس، ش ۱۴۸۸، p. ۵۰؛ محمدین ایوب طبری، زیچ مفرد، نسخه خطی کتابخانه دانشگاه کیمبریج، ش 10) Browne O.I.، نسخه عکسی کتابخانه بنیاد دایرةالمعارف اسلامی؛ رضا عبداللهی، تاریخ تاریخ در ایران، تهران ۱۳۶۶ ش؛ عصمت عرب گلپایگانی، اساطیر ایران باستان: جنگی از اسطوره‌ها و اعتقادات در ایران باستان، تهران ۱۳۷۶ ش؛ آرتور اسانوتل کریستنسن، ایران در زمان ساسانیان، ترجمه غلامرضا رشید یاسمی، تهران ۱۳۵۱ ش؛ عبدالحی بن ضحاک گردیزی، تاریخ گردیزی، چاپ عبدالحی حبیبی، تهران ۱۳۶۳ ش؛ مظفرین محمدقاسم گنابادی، شرح بیست باب ملامظفر (در باره رساله بیست باب در معرفت تقویم اثر عبدالعلی بن محمد بیرجندی)، چاپ سنگی [بی‌جا] ۱۲۷۶؛ مسعودی؛ دیونیز نیل مکنزی، فرهنگ کوچک زبان پهلوی، ترجمه مهشید سیرفخرایی، تهران ۱۳۷۳ ش؛ محمدین محمد نصیرالدین طوسی، زیچ آریخانانی، نسخه خطی کتابخانه دانشگاه کیمبریج، ش 7) Browne O.2، نسخه عکسی کتابخانه بنیاد دایرةالمعارف اسلامی؛ همو، سی فصل در معرفت تقویم، چاپ سنگی تهران ۱۳۳۰؛ هاشم بن نورالدین، کتاب خلاصه هاشمی، چاپ سنگی بمبئی ۱۳۱۲؛ جان راسل هینلز، شناخت اساطیر ایران، ترجمه ژاله آموزگار و احمد فضلی، تهران ۱۳۶۸ ش؛

Bundahishn, Bahman Yasht, Shayast la Shayast, tr. W. West, ed. Max Müller, in *The Sacred books of the East*, Vol.5, Pt.1, Oxford 1885; *Bundahishn= Zand-ākāsīh: Iranian or Greater Bundahīšn*, ed. and tr. B. T. Anklesaria, Bombay 1956; A. Cowley, "The Pahlavi document from Avroman", *Journal of the Royal Asiatic Society*, (1919); *Dēnkard*, tr. and ed. D. M. Madan, Bombay 1911; I. M. Dyakonov and V. A. Livshits, "Pafryanskoe Tsarskoe khozayisstvo v Nise" (مخزن شاهی پارتها در نسا) *Vestnik drevney istorii*, vol. 72 (1960); M. P. Khareghat, "The identity of some heavenly bodies mentioned in the old Iranian writings", in *Sir Jamsetjee Jejeebhoy madressa jubilee memorial volume*, ed. J.J. Modi, Bombay 1914; Antonio Panaino, *Tištarya*, pt.2: *The Iranian myth of the*

1. Nyberg

2. Bartholomae

3. Monier - Williams

4. MacKenzie

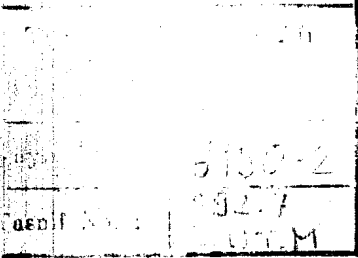
5. Gignoux

6. Roaf

7. Ghirshman

کتاب المعاني الكبير في آيات المعاني

للإمام محمد بن عبد الله بن مسلم بن قتيبة الدينوري
المتوفى سنة ٢٧٦ هـ

1089-1071

المجلد الثاني

دار الكتب العلمية
بيروت - لبنان

١٠٣٩

القفعاء ضرب من الحسك وهو أشبه شيء بجلق الدروع، مجدول من الجدل وهو العصب والشد.

وقال ابو ذؤيب وذكر متبارزين^(١):

وتعاورا مسرودتين قضاها داود أو صنع^(٢) السوابغ تبّع مسرودتان درعان، قضاها اي فرغ منها، ومنه قول الله عز وجل^(٣) (فقضاهن سبع سموات في يومين) والصنع الخاذق بالعمل يريد تعاورا درعين بالطعن.

باب القسي والسهام

قال رؤبة وذكر صائدا^(٤):

سوى لها كبداء تنزوي الشنق نبعية ساورها بين النيق

يقول كأنها من شدة ما وترت تنزو، الشناق الحبل والشنق النسي وهو أن يرفع رأسه اذا شدها، والنيق رؤوس الجبال واحدها نيق وجاء به على نيقة.

تنثر متن السمهري الممتشق كأنها في كفه تحت الرق وفق هلال بين ليل وأفق أمسي شفا أو خطه يوم المحق

السمهري الشديد يعني الوتر، والممتشق الذي مُرن ولين، والروق وهي الشقة المقدمة من البيت، والمؤخرة تسمى^(٥) كفاء^(٦) وليس ثم رواق انما يريد أنه في مقدم الناموس، وفق هلال بين ليل - شبه

(١) ديوانه ١ ب ٥٩ (٢) بالاصل «صنع» بسكون النون وكذا في التفسير (٣) سورة فصلت - ١٢ (١٤) ديوانه ٤٠ ب ١٢٤ - ١٢٦ و ١٢٩ - ١٣١ (٥) في النقل «والمؤخرة يسمى» - ي (٦) بالاصل «كفا».

١٠٣٨

أوقره وأكرمه - دعاء، قيل: وقر - صارت فيه وقرات وآثار: وروى أبو عمرو: فضّع بز.

وقال آخر [عبد قيس بن خفاف البرجي]^(١):

وسابغة من جيات الدروع تسمع للسيف فيها صليلا
كمتن الغدير زفته الدبور يجر المدج منها فضولا

الدرع تشبه بالغدير والنهي وبذور الشمس وبالبيجاد والمجول قال الشاعر^(٢):

وعلي سابغة كأن قتيها حدق الأسود لونها كالمجول

القتير رؤوس مسامير الدروع شبهها بحدق الجنادب، والمجول دُرّيع صغير تلبسه الصبية^(٣).

وقال امرؤ القيس^(٤):

[الى مثلها يرنو الحليم صباية] اذا ما اسبكرت بين درع ومجول

وقال زهير يمدح رجلا^(٥):

حامسي القتير على محافظة الـ جلي أمين مغيب الصدر

القتير رؤوس مسامير الدرع، يقول يلبس الدرع في الحرب فتحمي^(٦) عليه، والجلي الأمر العظيم وجمعه جلال على غير قياس.

وقال كعب بن زهير^(٧):

بيض سوابغ قد شدت لها حلق كأنه حلق القفعاء مجدول

(١) المفضليات ١١٧ ب ٦ و ٧ (٢) المخصص (٣٧/٤) (٣) شكل في النقل بكسر فسكون ففتح - ي (٤) ديوانه ٤٨ ب ٣٨ (٥) ديوانه ٤ ب ٨ (٦) في النقل «تحمي» - ي (٧) ديوانه ١ ب ٥٥

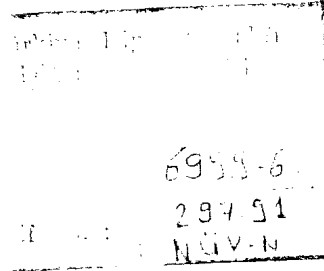
نهاية الأرب

في
فنونه الأدب

تأليف
شهاب الدين أحمد بن عبد الوهاب النوري

١٨٠٤

١٦٧٧ هـ - ١٧٣٢ هـ

السفر السادس

نسخة مصورة عن طبعة دار الكتب
مع استدراسات وفهارس جامعة

وزارة الثقافة والإرشاد القومي
المؤسسة المصرية العامة
للتأليف والترجمة والطباعة والنشر

ومما يدل على تعظيم قدر الراي ما روى عن عبد الله بن شداد قال : سمعت
علياً يقول : ما رأيت النبي صلى الله عليه وسلم يقدي رجلاً بعد سعد ، سمعته يقول :
"إرم فذلك أبي وأمي" . وسعد هذا هو سعد بن مالك . وكلام رسول الله صلى الله
عليه وسلم له كان في يوم أحد .

وللسهم أسماء وصفات ونعوت نطقت بها العرب - منها : "أفد" ،
والأفد : الذي لا ريش عليه . "أهزغ" وهو السهم الذي يبقى في الكانة وحده لأنه
أردأ ما فيها ، ويقال هو أجودها وأفضلها ، ويقال : ما في جفيره أهزغ ، قال العجاج :
* لا تك كالراي بغير أهزغا *
وقال آخر :

فأرسل سهماً له أهزغا * فشك نواهقه والفما
"أفوق" هو المكسور الفوق . "أمرط" هو الذي سقط قُدده . "أغضف"
وهو الغليظ [الريش] . "أصع" وهو الرقيق . "بجر" وهي سهام غلاظ . "بلك"
وهو سهم من ثلاثة ، ومثله ثلث وثمين وسبيع وسديس ونحيس . "جباع" وهو الذي
بغير نصل . "جماع" سهم مدور الرأس يتعلم به الصبي الرمي . "حشر" يقال : سهم
حشر ، وسهام حشر أي دقاق . "حباب" وهو الذي يزحف في [الأرض ثم يصيب]
الهدف . "حبابض" وهو الذي يقع بين يدي راميه . "حظاءة" هي سهام صغار ،
والواحدة : حُظوة ، وتجمع على حَظوات ، وتصغيرها : حَظَيَات . "حُسابان" سهام

(١) في المخصص : «ياها الراي بغير أهزغا» .

(٢) النواحر : مخارج النفاق من ذي الخافر ، أو العظام الناتئة في مجرى دمه من الخنق .

(٣) الفوق : موضع الوتر . (٤) في الأصل : «أغضف» وهو نحر ينف .

(٥) زيادة عن القاموس . (٦) التكة من كتب اللغة .

وأما معناه عند العجم ، فقد حكي عن بهرام أنه قال : معنى رميت الشيء أي
رُمته فوصلت إليه . وهو مقارب لمعناه عند العرب ، لأنه إنما أراد بما رماه القصد له .
هذا ما قيل في القوس . فلنذكر ما قيل في السهم ، ثم نذكر بعد ذلك ما قيل فيما
من النظم والنثر .

وأما ما قيل في السهم - روى عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال :
"إن الله عز وجل ليُدخل بالسهم الواحد ثلاثة [نقير] الجنة صانعه يحسب في صنعه
الخير والراي به والمثد به" . وقال صلى الله عليه وسلم : "إرموا واركبوا وأن ترموا
أحب إلي من أن تركبوا" . وعنه صلى الله عليه وسلم وقد مر على نفر من أسلم
ينتضلون فقال : "إرموا بني إسماعيل فإن أباكم كان رامياً وأنا مع بني فلان" . فأمسك
أحد الفريقين بأيديهم ، فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : "مالكم لا ترمون" ؛ فقالوا :
كيف نرمي وأنت معهم ! قال : "إرموا وأنا معكم كذلك" . وعن حمزة بن أبي أسيد
عن أبيه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم بدر حين صَفَقْنَا قريش وصنوا
لنا : "إذا أكتشبوكم فليكنم بالنبل" . وعنه صلى الله عليه وسلم أنه قال : "من تعلم الرمي
ثم تركه فهو نعمة تركها" .

(١) كذا بالأصل . وظاهر أن الكلمة «أي» التفسيرية هاهنا لا معنى لها بل وجودها غير التركيب .

(٢) زيادة من هذا الجزء (صفحة ٢٣٨ من خطبة القاضي شهاب الدين محمود الحلي) ومن إجماع الصحابة .

(٣) المذهب : من أمدد بالشيء : أعطاه إياه . وفيما يرى في خطبة الخطيب روى ابن أبي عمير : «ومثله»
بدل «الشيء» والمبني : من قبله الشيء . أعطاه إياه وتاوله .

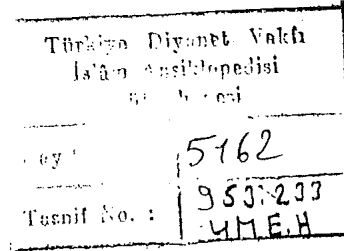
(٤) أسلم : قبيلة مشهورة .

(٥) أكتشبوكم : قاربوكم ودنوا منكم فكنوكم منهم .

الحرف والصناعات

في الحجاز في عصر

الرسول صلى الله عليه وسلم

De - 25925

- ٢٥٥ -

خروجه إلى غزوة حنين بثلاثة آلاف رمح (١) وهذا يعطى دلالة واضحة على حجم الصناعة القائمة على إعداد الرماح في تلك الأيام والتي معظمها من أشجار معروفة تنبت في جبال الحجاز كالشوحط وغيره .
ويقوم الصانع بوضع حديدة في رأس الرمح ، وتسن حتى تصبح حادة وتسمى (سنان الرمح) (٢) .

وقد عرف المسلمون الرماح أيام الرسول - ﷺ - واقتنوها استجابة لدعوة الرسول للمسلمين بالسليح ، وقد وردت عدة أحاديث في الرمح منها قول الرسول - ﷺ - (إن الله جعل رزقي تحت ظل رمحي وجعل الذلة والصغار على من خالف أمري) (٣) وكان ضمن سلاح الرسول - ﷺ - ثلاثة أرمح (٤) ، وقيل إن له خمسة أرمح (٥) ، وتستخدم الرمح للصيد فقد صاده به (أبو قتادة) رضي الله عنه حماراً وحشياً (٦) كما كان المسلمون زمن الرسول يجعلون راياتهم في أطراف الرماح ويرفعونها (٧) .

وقد استعمل الرسول صلى الله عليه وسلم الحربة للدفاع عن نفسه حين هاجمه (أبي بن خلف) فأخذ الرسول الحربة واستقبل بها (أبي ابن خلف) فطعنه بها طعنة في عنقه ، مات من أثرها ، فيما بعد (٨) .

- (١) السجيلي : الروض الأنف ج ٣ / ١٢٥ - ١٢٦ هـ .
(٢) السيوطي : السباح في أخبار الرماح مخطوط ورقة ١٦ .
(٣) البخاري : الصحيح (فتح الباري) ج ١٢ / ٥٦ . والسيوطي : السباح في أخبار الرماح مخطوط ورقة ١٣ .
(٤) ابن سعد : الطبقات الكبرى ج ١ / ٣٨٩ - وابن الأثير : الكامل ج ٢ / ٣١٦ .
(٥) الخزاعي : تخریج الدلالات السمعية ص ٤١٥ .
(٦) صحيح البخاري : فتح الباري ج ١٢ / ٥٦ .
(٧) ابن حجر العسقلاني : فتح الباري ج ١٢ / ٥٦ .
(٨) ابن هشام : السيرة النبوية ج ٣ / ٨٤ - والخزاعي : تخریج الدلالات السمعية ص ٤١٥ - والصالحي الشامي : سبل الهدى والرشاد ج ٤ / ٣٠٧ - وابن القيم الجوزية : الفروسية ص ٢٥ - والطبري : تاريخ الأمم والملوك ج ٣ / ١٩ .

- ٢٥٤ -

الرمح :

الرمح هي من الأسلحة المغزوفة عند العرب (١) والمستعملة في زمن الرسول - ﷺ - وكان العرب يصنعونها من أشجار الشوحط وهي نفس الشجر التي تصنع منها الأقواس ، كما يصنع من الأشجار الصلبة الأخرى (٢) ، وتختلف الرماح بعضها عن بعض في الطول والقصر ، وتبعاً لذلك فهي تختلف في التسمية حسب طولها ، فالقصير من الرماح تسميه العرب نيزك (٣) ، كما كانوا يسمون الرمح القصير (المزارق) وإذا كان أقل منه في الطول سمي زراقة (٤) ، كما أن الرمح القصير تسمى (حربة) ولا تعد من الرماح ولكنها على شكلها (٥) ، وقد كانت الحربة معروفة عند قريش ، وكان المقاتل يرميها على عدوه من قرب فتصيبه وتقتله ، وأكثر من كان يجيد رميها في مكة هم الموالي ، وقد قتل وحشي جزرة بن عبد المطلب رضي الله عنه بحربة قذفها عليه من بعد (٦) .

وقد كانت الرماح كثيرة عند العرب حتى أنهم يجعلون لها مخازن ومستودعات لكثرتها ، فقد كان عند (نوفل بن الحارث بن عبد المطلب) وهو ممن أسلم عام الفتح مخزن أرمح قرب جدة ، يحتوي على كميات كبيرة من الرماح ، حتى أنه بعد فتح مكة أعان الرسول - ﷺ - عند

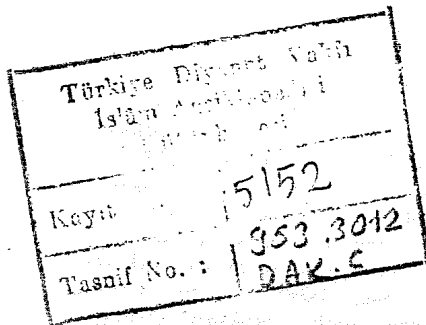
- (١) الزبيدي : تاج العروس ج ٥ / ١٦٥ . ود. صبحي الصالح : النظم الإسلامية ص ٥٥٥ .
(٢) السيوطي : جلال الدين ، السباح في أخبار الرماح ورقة ٧ مخطوط مضمون تحت رقم ١٥٧٧ الجامعة الإسلامية بالمدينة المنورة .
(٣) الزبيدي : تاج العروس ج ٧ / ١٨٧ .
(٤) الزبيدي : تاج العروس ج ٦ / ٣٦٩ .
(٥) الزبيدي : تاج العروس ج ١ / ٢٠٦ .
(٦) ابن هشام : السيرة النبوية ج ٣ / ٧٢ .

DIA 1010
Harandi.

الجندية في عهد الدولة الأموية

OK (228-229)

تأليف
وفيق الدقوقي

مؤسسة الرسالة

وتسلح المقاتلة المسلمون بأسلحة خفيفة متعددة يستعملونها عند الحاجة والاختلاط منها:

- ١ - الحربة: وهي أصغر من الرمح والجمع حراب^(١).
- ٢ - المثل: وهو القرن الذي يطعن به، وكانوا في الجاهلية يتخذون أسنة من قرون الثيران الوحشية.
- ٣ - العنزة: قدر نصف الرمح أو أكبر، وفيها زج كزج الرمح.
- ٤ - المحذق: عود في طرفه مسبار محدد^(٢).
- ٥ - الخنجر: وهو معروف بحمله المحارب في منطقه أو تحت ثيابه، فإذا اختلط طعن به عدوه خلسة، وقد كانت بعض نساء المسلمين تحمل الخنجر في الغزوات^(٣) المختلفة تحت ثيابها للدفاع عن النفس.
- ٦ - الدبوس: وهو عصا قصير من الحديد، لها رأس حديدي مربع أو مستدير، وهو في العادة للفرسان، يحملونه في سروجهم^(٤)، وهو سلاح مأخوذ عن الأعاجم.
- ٧ - الفأس أو البلطة: وهو سلاح منقول عن الفرس، «ولعلنه المحذق»، بحيث يكون النصل مدبب من ناحية ومن الأخرى رقيقاً مشحوداً كالسكين، وكان نصلها يصنع من النحاس أو الحديد أو الفولاذ أو الخشب^(٥).

(١) المخصص لابن سيده ص ٣٤.

(٢) نفس المصدر ص ٣٥.

(٣) سيرة ابن هشام، ج ٤ ص ٨٨ - ٨٩.

(٤) دائرة المعارف البستاني م ١٦ ص ٦٩٦.

(٥) نفس المصدر ونفس الصفحة.

د - السهم:

القوس للرمي كالبنديقيّة، والسهم كطلق ناري والسهم والنبيل والنشاب أسماء لشيء واحد وهو عود رفيع من شجر صلب في طول الذراع تقريباً، وللسم أسماء نطقت بها العرب، منها: «أقد» وهو السهم الذي لا ريش عليه، و«أهنزع» وهو السهم الذي يبقى في الكنانة وحدة، لأنه أردأ ما فيها، ويقال: هو أجودها وأفضلها.

أما أجزاء السهم فهي: ١ - موضع الوتر. ٢ - حرفاء. ٣ - الرعظ: مدخل النصل في السهم. ٤ - الصدر. ٥ - المؤخرة. ٦ - الكظاعة موضع الريش من السهم. ٧ - غراء السهم. ٨ - ريش السهم. ٩ - النصل.

ومن مستلزمات السهام الكنانة والجعبة والجفير، وهي أسماء أوعية السهام، تودع فيها السهام وتحفظها من الفساد، وتستعمل السهام للرمي، سواء أكان ذلك في ميدان مكشوف أم وراء الأسوار والحصون، وهو سلاح قتال فتاك، وبخاصة إذا سطي نصلة بالسهم كما كان يفعل رماة الروم بسهامهم.

وفي بعض الأحيان كانت السهام تستعمل كأداة للتخاطب، يكتب عليها راميها ما يشاء ثم يرميها لمن يشاء، حفظاً للسرية، وأكثر ما يحدث هذا في حصار الحصون، فإذا أراد المهاجم أن ينشر الذعر بين المحاصرين، كتب لهم على السهم أو على ورقة مربوطة به، أخباراً تحطم روحهم المعنوية، أو أخبار وأمنيات تجعلهم يميلون إلى التسليم، ثم يرمي به إليهم، وقد يكون في الحصن من يرغبون في التسليم، فيطلبون الأمان مكتوباً، ثم يرمون به في سهم إلى من في الخارج^(١).

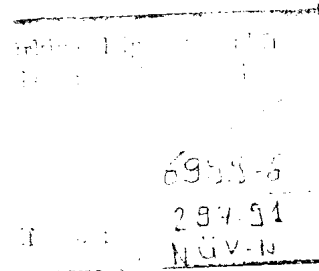
وكانت تؤلف بين الجند فرق خاصة تسمى «النبالة أو النشاب»، يتقدمون الجيش، حافظين أوتارهم من الشمس والمطر، محتفظين بأوتار احتياطية، ليبدل أحدهم الوتر إذا ضعف، ضماناً لجودة الرمي واستمراره.

(١) «تاريخ الطبري»، ج ٤ ص ٢١٦.

222-230
 bk:ok
 نهاية الأرب

في
 فنونه الأدب

تأليف
 شهاب الدين أحمد بن عبد الوهاب النوري

٥٦٧٧ - ٥٧٣٢ هـ

السفر السادس

نسخة مصورة عن طبعة دار الكتب
 مع استدركاك وفهارس جامعة

وزارة الثقافة والإرشاد القومي
 المؤسسة المصرية العامة
 للتأليف والترجمة والطباعة والنشر

الجزء السادس

٢٢٢

تَقَاصِرِ الآجَالِ فِي طُولِ مَتْنِهِ * وَعَادَتْ بِهِ الآمَالُ وَهِيَ بَجَائِعِ
 وَسَاءَتْ ظَنُونُ الحَرْبِ فِي حَسَنِ ظَنِّهِ * ^(١) فَهِنَّ لِحَبَّاتِ القُلُوبِ قَوَارِعِ

وقال أبو محمد بن مالك القرطبي من رسالة جاء منها في وصف الرمح : ومن كل
 مَتَقَفِ الكُتُوبِ ، أصمَّ الأَنْبُوبِ ؛ كَأَنَّما سَلَبَ مِنَ الرُّومِ زُرْقَتَهَا ، وَأَجْتَلَبَ مِنَ
 العَرَبِ سُمُّرَتَهَا ؛ وَأَخَذَ مِنَ الذُّبِّ عَسَلَانَهُ ، وَمِنَ القَلْبِ الحَبَّانَ خَفَقَانَهُ ، وَمِنَ رَقْرَاقِ
 السَّرَابِ لَمَعَانَهُ ؛ وَأَسْتَعَارَ مِنَ العَاشِقِ نُحُولَهُ ، وَمِنَ العَلِيلِ ذُبُولَهُ . قال أبو تمام :
 مَتَقَفَاتِ سَلَبَنِ الرُّومِ زُرْقَتَهَا * وَالعَرَبِ أَدَمَتَهَا وَالعَاشِقِ القِضْفَا ^(٢)

وأما ما قيل في القوس العربية - روى أن علي بن أبي طالب رضي الله عنه
 دخل على النبي صلى الله عليه وسلم وهو متقلد قوساً عربية ، فقال النبي صلى الله عليه
 وسلم : "هكذا جاءني جبريل اللهم من أستطعمك بها فأطعمه ومن أستنصرك بها
 فأنصره ومن آسترزقك بها فأرزقه" . وقال : "مامد الناس أيديهم إلى شيء من
 السلاح إلا وللقوس عليه فضل" .

والقوس مؤنثة . وتصغيرها قويس . وجمعها أقوس وأقواس وقياس وقيسي .
 ولها أجزاء وأسماء .

فأما أجزاؤها - فكبدتها : ما بين طرفي العِلاقة . وبلية الكُتْبة . ويلي الكُتْبة :
 الأَهر . ثم الطائف ، وهما طائفان : الأعلى والأسفل . والسية : ما عطف من طرفيها .

(١) كذا في المعتمد الفريد ، وفي الأصل : « ... في كل نظة » .

(٢) النصف هبت : النعاقه .

(٣) وقد تذكر ، وسأق المؤلف ينص على هذا .

من نهاية الأرب

٢٢٣

وَيُدُّهَا : أَعْلَاهَا . وَرِجْلُهَا : أَسْفَلُهَا . وَالعَجَسُ وَالْمَعِجَسُ : مَقْبَضُهَا . وَإِنْسِيهَا :
 مَا أَقْبَلَ عَلَى الرَأْيِ . وَوَحْشِيهَا مَا كَانَ إِلَى الصَّيْدِ . وَالقُرْضُ وَالقُرْضَةُ : الحِرْزَةُ الَّتِي
 يَقَعُ فِيهَا طَرَفُ الوَتْرِ المَعْقُودِ وَهِيَ السِيَّةُ . وَمَا فَوْقَ القُرْضَةِ : الطُّفْرُ وَالكُظْرُ . ^(١)

وَأَمَّا أَسْمَاءُ القُوسِ وَنَعْوَتُهَا - فَمِنْهَا : "بَانِيَّةٌ" أَي بَانِيَةٌ عَلَى وَتَرِهَا إِذَا التَّصَمَّتْ
 بِهِ . "جَشُوٌّ" هِيَ القُوسُ الغَلِيظَةُ وَقِيلَ الخَفِيفَةُ ؛ قَالَ أَبُو ذُؤَيْبٍ :

وَيَمِيسَةً مِنْ قَانِيصٍ مُتَلَبِّبٍ * فِي كَفِّهِ جَشُوٌّ أَجْشُ وَأَقْطَعُ

"جَلْهَقٌ" وَجَمْعُهَا جَلَاهِقٌ ، وَهِيَ قِيسِي البُنْدُقِ . "حَنَانَةٌ" الَّتِي تَحِينُ عِنْدَ
 الإِنْبِاضِ ؛ قَالَ الشَّاعِرُ :

وَفِي مَنَكِي حَنَانَةٌ عَوْدُ نَبْعَةٍ * تَحْصِرُهَا لِي سُوْقَ بَكَّةَ بَائِعٌ ^(٢)

"حَاشِكَةٌ" وَهِيَ القُوسُ البَعِيدَةُ الرَّمِي . "حَاشِيَةٌ" وَهِيَ القُوسُ بغير وِترٍ ، وَفِي الحَدِيثِ :
 "لَوْ صَلَّيْتُمْ حَتَّى تَبْكَوُنَا كَالْحَنَازِيرِ [مَا نَفَعَكُمْ حَتَّى تُحِبُّوا آلَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

(١) فِي الأَصْلِ : « وَهِيَ السِّيْرَةُ » وَهِيَ تَحْرِيفٌ . قَالَ فِي أَساسِ البَلَاغَةِ : « وَأَوْقَعِ الوَتْرَ فِي فُرْضِ
 قَوْسِكَ وَفَرَضْتَهَا ، وَهِيَ الحَرْزِي سِيَّتَهَا » .

(٢) فِي اللِّسَانِ (مَادَّةُ بِيْن) : « الجَوْهَرِيُّ : البَانِيَةُ القُوسُ الَّتِي بَانَتْ عَنِ وَتَرِهَا كَثِيرًا ، وَأَمَّا الَّتِي
 قَدِ اقْرَبَتْ مِنْ وَتَرِهَا حَتَّى كَادَتْ تَلْصِقُ بِهِ فَهِيَ البَانِيَةُ بِتَقْدِيمِ النُّونِ ، قَالَ : وَكَلَامُهَا عَيْبٌ ... وَظَاهِرٌ مِنْ
 تَفْسِيرِ المَوْلايِ هُنَا أَنَّ المَرادَ « البَانِيَةُ » بِتَقْدِيمِ النُّونِ . وَفِي الأَصْلِ : « بَانِيَةٌ » وَهِيَ تَحْرِيفٌ .

(٣) الَّذِي فِي كِتَابِ اللُّغَةِ « قَوْسٌ بِجَشْ » . بِالهِجْزِ « الجَشُوٌّ » بِالوَاوِ لَعْنَةً فِيهِ .
 (٤) ظَاهِرُ كَلَامِ المَوْلايِ أَنَّ « جَلْهَقٌ » مُفْرَدٌ جَمْعُهُ « جَلَاهِقٌ » وَالَّذِي فِي كِتَابِ اللُّغَةِ : الجَلَاهِقُ بِصَمِّ
 الجَيْمِ : القُوسُ ، وَلَمْ يَذْكُرْ لَهُ هَذَا المَفْرَدَ الَّذِي ذَكَرَهُ .

(٥) ضَبَطَ هَذَا البَيْتَ فِي اللِّسَانِ (مَادَّةُ حَرَقَ) بِإِضَافَةِ « مَنَكِي » إِلَى حَنَانَةٍ عَلَى أَنَّهُ تَنْبِيهُ مَنَكِبٍ وَعَلَى أَنَّ
 المَرادَ بِ« عَوْدُ نَبْعَةٍ » السَّهْمِ . وَإِذْ كُنَّا لَمْ نُوْفِقْ إِلَى القَصِيدَةِ الَّتِي مِنْهَا هَذَا البَيْتُ لِنَعْرِفَ مَوْضِعَهُ مِنَ السِّبَاقِ ،
 وَإِذْ كَانَ ضَبْطُهُ عَلَى مَا فِي اللِّسَانِ غَيْرَ وَاضِحٍ . وَإِذْ كَانَ العَوْدُ يُطْلَقُ عَلَى القُوسِ كَمَا يُطْلَقُ عَلَى السَّهْمِ ، رَأَيْنَا
 أَنَّ نَضْبَهُ كَمَا تَرَى ، عَلَى أَنَّ يَكُونُ « عَوْدُ نَبْعَةٍ » بَدَلًا مِنْ حَنَانَةٍ .

تاریخ عسکری عثمانی

دولت علیہ تک ابتدای تشکیلدن بو کونہ قدر وقوعه کلان ترتیبات عسکریه ووقوعات حریره سنی شاملدر

کتاب اول

«یکچیر یلر»

یکچیر یلرک احداثندن الفاسنه دکین احوال تاریخیه لری بی باحدر

مؤلفی

احمد جواد

امور نافعہ قومسینوی اعضاسندن و ارکان حریره میرالایرندن

معارف نظارت جلیله سنک تقدیر ورخصتیه باصلدی

LIBRARY
Centre for Islamic
Art and Culture
ISTANBUL

9358

استانبول

هر کتاب صابیلان مخلدہ بولنور

پارس

ارنست لورو • ادیتور • یونابارت سوقاغی نومرو ۲۷

Ernest Leroux, éditeur

27, Rue ponaparte, 27

فی ۲۷ ربیع اولال سنه ۲۹۹ شباط سنه ۹۷ تاریخلی امتیاز نامه موججه

هرحق محفوظدر

TARİH-I ASKERİ-İ OSMANİ

AHMED CEVAD

نظارت معارف عمومیہ

ارکان حرب میرالایرندن عزنلو احمد جوادک تألیفده موفق اولدق لری مع مجموعہ اشکال
(تاریخ عسکری) عنوانلی کتاب الجمجه نظر تدقیقندن کچوریلوب امثالی بوانه دکین لسان
عثمانیده کورلیسان و عومک ستایشله استفاده سنی موجب اوله رق تقدیر و تحسینه شایان
کوریلان بر اثر معتبر اولغله اصول عمومیہ سنه توفیقاً طبع اولنه جق مطبعه تک اسم و محلی
وظایعک اسمیه تاریخ طبعی و معارف نظارتک تقدیر ورخصتیه باصلدی عباره سیله
رخصتنامه تاریخ و نومروسی نسخ مطبوعه سی اوزنسه یازلیق و بعد الطبع اوج
نسخه سی معارفه و یرمک شرطیه مع مجموعہ اشکال مذکور تاریخ کتابک کرک عیناً
و کرک السنه سارهبه نقلاً طبع و نشری حقوق میرمومی الیه حاضر اوج اولق اوزره
بامتیاز اشبو رخصتنامه بالتزقیم اعطاً قلندی

فی ۲۷ ربیع الاول سنه ۱۲۹۹ وفی ۴ شباط سنه ۱۲۹۷

COLLECTION OF
VEDAT ELDEN — ISTANBUL

ABD

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No. :	8441
Tasnit No. :	956.07325 EMR T

BELLETEN

Cilt : IX

Sayı : 35

Temmuz 1945

12

T Ü R K T A R İ H K U R U M U B A S I M E V İ — A N K A R A

1 9 4 5

ESKİ TÜRKLERDE OKUN HUKUKİ BİR
SEMBOL OLARAK KULLANILMASI

Dr. OSMAN TURAN

Tarih Doçenti, Ankara

Bir kavmin meşgalesi ile düşünüş ve inanışları arasında sıkı münasebetlerin mevcut bulunduğu, birtakım âdet ve ananelerin o kavmin iptidaf zamanlarındaki hayat ve itikadlarının bir kalıntı veya inkişafı olarak devam ettiği içtimaiyat ve etnoloji ile uğraşanlarca malumdur. Meselâ millî bir din olan Şâmânîliğin, Hindistan'da muhitin icabı olarak muharip olmayan kavimler arasında doğan dinlerin aksine ve İslâmiyetin cihad fikrine uygun olmak üzere, öldürülen düşman nispetinde ahrette mücazat değil bir mükâfat vâdeden akidesiyle Türklerin savaşçı ruhları arasında bir münasebet aramadan bu keyfiyet anlaşılabilir. Türkler arasında demir işlerine ait tarih faaliyetleri bilinmedikçe Türklerin neden dolayı demiri takdis ettikleri meselesi de karanlık kalmağa mahkumdur.¹ Keza menşe'de totemik hayvanların avlanması ve kurban edilmesi ve bu dinî merasimde her kabîlenin, totemik telâkkilere göre, kesilen hayvanın muayyen bir parçasına (ülüş) sahip olması ve buna müvâzi bir sıraya göre mevki (orun) alması bilinmedikçe Oğuz boylarının birbirlerine karşı hukukî münasebetleri ve Selçuk devrinde askerî bir manevra şeklini alan sürgün avlarının mahiyetleri izahsız kalır. Hattâ Türklerin zamanı bile, meşgale ve inanışları dolayısıyla, hayvanlarla alâkalı bir sisteme bağlamalarını onların iptidaf ve göçebe hayatı sürdükleri bir devre çıkan bir düşünüşe irca etmek mümkündür.² Türklerin eski devirlerdeki yaşayış, düşünüş ve inanışlarını ve bunların birbirleri üzerindeki tesirlerini anlamak yalnız eski Türk cemiyetini öğrenmek için değil, bunların kuvvetli veya zayıf bir şekilde devam edişlerine göre, İslâm olduktan sonra cereyan eden Türk tarihini anlamak bakımından da zaruridir.

¹ Osman Turan, *On iki hayvanlı Türk Takvimi*, İstanbul, 1941, s. 44.

² Aynı eser s. 80-88.

Erimsal

Dictionary of Mythology Folklore and Symbols

by

Gertrude Jobes

Part 1

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	26566-1
	398.03
	JOB.D

S

The Scarecrow Press, Inc.
New York 1962

ARPACANAMANJUSRI (ARPA-CANA) In Buddhism the god of wisdom; a manifestation of Manjusri. Tibetan name Jam-pa-i-dbyans or Jam-pe-yang.

ARPHAXAD In Old Testament a descendant of Noah. He was born two years after the flood, lived for 428 years, was an ancestor of Abraham, and lived to see the settlement of Abraham in the land of promise.

ARRIA A devoted and faithful wife. Her husband, Caecina Paetus, was condemned to death for conspiracy against the emperor Claudius. Rather than survive him she stabbed herself, and then handed him the dagger, saying, "Paetus, it doesn't hurt."

ARROGANCE In an Italian icon personified by a woman with the ears of an ass in a green garment. She holds a peacock, extends her right arm, and points her finger.

ARROW Divine judgment, fertility, hunting, lightning, love, phallus, rain, ray of sun or moon, sleet, swiftness, thunderbolt, wind. Also bitter and deceitful words, death, enemy, famine, martyrdom, pain, plague, sudden calamity, suffering, war. In mythology an instrument of the creator deity, the moon deity, the sun god, and the creator god. Implement of diviners; also of the wicked. When in the hands of mythological heroes, whether intended as lightning, light ray, thunderbolt, or wind, it never fails to hit that at which it is aimed. In heraldry typifies avengement, martial readiness. Zodiacal emblem of Sagittarius, the Archer or Centaur. In English arrow originally was arewe (light of Ewe); in Greek antiquity, terms were: belos (light of Bel),

ios (light of the One), and tox-euma (resplendent great light of Solar A); in Zend, ishu (light of Hu). Related to arcus, Latin for bow; ark; and arvan, Sanscrit for horse, implying speed. Compare claw, hammer, rod, sara. Among American Indians the Algonquin clan believed trees were formed from the arrows shot into the soil by Michabo, giant rabbit creator. The Siouans believed it was a talisman which protected horses from magpies. In Christianity an emblem of Saint George and an instrument of martyrdom.

Arrow and bow. Lingam-yoni, male-female principles.

Arrow and cross. In Christian tradition, affliction.

Arrow and horseshoe framed. Lingam-yoni, male-female principles, cohabitation.

Arrow chain. In Oceanic mythology ladder to the sky. A legendary hero tossed a spear or arrow into the atmosphere, then another, and another, each sticking to the butt of the one before it. By climbing the magic chain a fugitive hero made his escape to heaven.

Arrow, divining. In Buddhism bound with five colors and used in demon worship, especially in Tibet, where it is called dah-dar.

Arrow fire. In Christianity purification from lust.

Arrowhead. Chief, divine being, god; also avengement, bravery, martial readiness, prowess. In Europe believed to be the product of elves and called elf-shoots or fairy weapons. Talisman against disease and the evil eye. In Japan thought to have been dropped by flying spirits or to have been rained from heaven.

Arrow of Apollo. Sun ray.

Arrow of Artemis. Moon ray.

Arrow of Azrael. Death.

kerre-nây-ı sür yok idi. Ancak yetmiş kol pehlivân-
larında ceng mahallerinde kôs ve kudum çalmup
gülbaş-ı Muhammedî çekilirdi. Bu borucu kerriyâzi
dahı kıyumcılar alayında seyîşhâne dükkânında niçe
yüz pirinç boruları zeyn idüp kendi boruya âheng
verüp çalarak 'ubür iderdi. Bu kâr-ı dilfigâr ancak buña
maşûşdur.

Esnâf-ı devâtçıyân-ı günâ-gün: Dükkân 19,
neferât 40, pîrleri Hâzret-i Cibril-i Emîn'dir kim ibtidâ
benî âdeme Cennet-i Me'vâ'dan devât ve kalemi
Hâzret-i İdris'e getirüp yazıcılara ve düzülere pîr olup
Cibril-i Emîn dahı devât (25) yapanlara pîrdir ammâ
Hâzret 'aşrında Ebû Hafî nâm bir kıyumcı bir şarı
pirinç devât peydâ idüp Hâzret'e hedâyâ virüp Enes b.
Mâlik belin bağlayup devâtçılara pîr olup kabri
Yemen'de şehri Demül'dedir. Ba'dehü ol devâtı
Hâzret-i Resül vahiy kâtibi olan Mu'aviye hâzretlerine
hibe eyledi. Bu devâtçıların dükkânları cümle Sultân
Bâyezid'de kağızcılar içindedir. Şer-çeşmeleri cümleye
Kuloğlı Muştafa Çelebi'dir kim üç kollu ve kapaklı ve
şandüka mişilli gümüş ve pirinç devâtlar yapar kim
yüzer gürüş kâr hakkı alır bunlar dahı seyîşhaneler
üzre dükkânların (30) devâtlar ile zeyn idüp alay
gösterirler.

Esnâf-ı tenekeciyân: Dükkân 300, neferât 305,
pîrleri nâ-ma'lümdür. Bunlar Leh ve Çeh ve İngiliz
diyârından gelme demir kalaylı teneke ve pirinç teneke
şatarlar dükkânların zeyn idüp güzer iderler.

Esnâf-ı bıçak kıncıyân: Dükkân 105, neferât
200, pîrleri (---) bälâda kılıç kıncıları kılıççılara
yamağ olduğu tahîr olundu ammâ bunlar bıçak
kıncılarıdır. Kıyumcıbaşığıya yamağdır. Seyîşhaneler
üzre dükkânların günâ-gün bıçaklar ve kınlar ile tezyîn
idüp 'ubür iderler.

Bu arada kıyumcıbaşığı (35) yamağı olan (---) 'aded
esnâflar tamâm olup, andan kıyumcıbaşığı alayınıñ
güzidesi gürüh gürüh pür-silâh olup kıyumcıbaşınıñ
naķibi ve şâhib-i tariķi ve şeyhleri ve kethüdâları ve
yiğitbaşığı ve çavuşları ve tariķatçıları ve (189a)
meyân-beste ve kemer-beste idecek pîr-i pişvâ
ihtiyârları fırķa fırķa muhteşemâne 'ubür iderek ardı
şıra Ehl-i Kible Ağa ve Sikkezân Ağa ve Tamğacıbaşığı
Ağa yan yana ve rikâb ve rikâbe veķârlar ile onar
yigirmişer çift dilberân köçekleriyle geçüp ardı şıra
kıyumcıbaşığı öñi şıra niçe biñ pür-silâh dilberânlar ile
kendüsi muraşşa' eğerli ve cevâhir zer ü ziverli rahîtlı
esb-i şebâ refîre süvâr olup yemin ü yesârında (05) piş
[ü] kademleri ile at başı beraber 'ubür idüp kâmil sekiz
kat mehterhâne ve tabl-ı köslere turrallar urulup
hengâme-i 'azim ile 'ubür iderler. Bu alayda cümle (---)
'askerdir ve cümlesiniñ (---) dükkândır ve cümle otuz
'aded esnâf-ı güzidedir. Cümlesi Ordu-yı İslâmda
lâzımdır.

el-Faşlü'r-râbi' ve'l-'ısrün

Esnâf-ı dökmeçibaşı

Kârhâne birdir, Süleymâniyye câmi'i tahtındaki
çârsü içre bir kârhâne-i 'azımdır cümle selâtin câmi'le-
riniñ (10) tuç pençere kalıbları ve gayrı 'ibretnümâ
kalıbları bu kârhânededir. Süleymân Hân câmi'i binâ
iderken bu kârhâne elzem levâzımından olmağıla
Süleymân Hân ibtidâ bu kârhâneyi binâ itdi. Da'imâ
dökmeçibaşı bunda sâkindir. Sâ'ir dükkânları dörd
mevleviyyet yerde biñ dükkândır. Neferâtları cümle
biñ üç yüzdür. Zirâ şahñ dökmeçileri dahı bunlara
yamağdır. Pîrleri ibtidâ Kârün'dur kim kimyâya
meşgûl iken tuç eylemek yolın buldı. Ba'dehü Hâzret
'aşrında pîrleri Talha b. 'Ubeydî'dir, Medîne-i Münev-
vere'de imân ile müşerref olup 'Aşere-i Mübeşşere'den
oldı. (15) Tuç şahânlar ve tuç taşlar iderdi kabri Şâm'da
Bilâl-i Habeşi kurbında medfündür. Bu dökmeçiler
taht-ı revânlar üzre dükkânlarında kâr iderek tay
iderler.

Esnâf-ı kalay düğmeçiyân: Dükkân 150,
neferât 200, pîrleri Ebül-mevâhib-i Enşârî'dir. Selmân
belin bağladı, kabri Yemen Cüblesi'ndedir. Bunlar
seyîşhaneler üzre dükkânların kalay düğmeler ve kalay
koççalar yaparak hareket iderler.

Esnâf-ı kurşum berber köserecileri: Dükkân
10, neferât 25, pîrleri ma'lümum olmayup siğir ü
fütüvvetde ve fütüvvet-nâme-i kebirde (20) görmeyüp
seyâhat itdiğimiz yerlerde ziyâret dahı itmedik. Ammâ
meşhûr ma'rifet değıldir. *Allâhü a'lem.* Şoñradan icâd
bir ma'rifetdir. Ammâ hakkâ ki 'ibretnümâ bir kârdır.
Kurşum ile şünpâre-i bir yerde imtizâc itdirüp
müdevver kösere yapup berberler uşuralarını anıñla
meçzi iderler ve bunlar kara löki âteşde nernğ idüp içine
yine şümpere koyup çarhlı kösere yapup kılıçlar ve
bıçakçılar isti'mâl iderken âteşler zâhir olur. Çarhlı
köseredir. Bunlar dahı seyîşhaneler üzre kösereler
peydâ iderek füt iderler ammâ lâzımlı esnâfdır. (25)
Bunlardan şoñra dökmeçibaşı alay-ı 'azımiyle sekizer
kat mehterhânesin çalarak 'ubür iderler. Bu yamağ olan
cümle üç 'aded esnâfdır ve cümle (---) dükkândır ve
cümle (---) 'askerdir ammâ güzide 'askerdir.

el-Faşlü'l-hamis' ve'l-'ısrün

Esnâf-ı yaycıbaşığı

Dükkân 200, neferât 500, pîrleri Muhammedü'l-
Kübrâ b. Hâzret-i Ebü Bekr'dir kim Hâzret-i Resül
huşurında Hâzret-i 'Alî beline şed kuşadup yaycılara
pîr ve dutkalcılara dahı pîr olmuşdı. 'Amr b.
el-'Aş'dan şoñra Mışır Sultânı (30) olup Hâzret-i 'Oş
mân bunuñ sebebiyle şehid olduğu bälâda muşarrahdır.
Hâlâ kabri Mışır'da Zeynelabidin yanındadır. Bunların
dükkânınıñ çoğı Sultân Bâyezid'de ve Murâd Paşa
türbesinde ve Edirnekapısı'nda ve Galata'da [ve] Üs-
küdar'dadır. Bunlar taht-ı revânlar üzre dükkânlarında

ORHAN ŞAİK GÖKYAY

1. Kısap: İstanbul

Evliya Çelebi Seyahatnamesi
Türkçe Metin ve Transkripsiyonu - Dizini
Orhan Şaik Gökay
Bakgat 304 Yazmasın

Türkiye Linyeni Vah İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphane Yeruz ARGIT Bâliümü	
Dem.No.	111027
Tas.No.	9104 EVL.E

YKY

OKÇULUK

OKÇULUK HAKKINDA

HÜLÂSA

Ok, Yay yapmak, Ok atmak San'atları ve Okçuluk
marifetleri, Okçuluk idmanları ve İslâm âleminde
Okçuluğun Kudsiyetine dair bilgiler

İstinsah Eden

Hüseyin Bin Ahmet Erzurumi

Şivemize Çeviren

Nureddin Rüşlü Büngül

ÜLKÜ BASIMEVİ — KONYA

1944

p. Cambridge University Press

£ 30.00

85941492

06.08.1998

ok

SCIENCE AND CIVILISATION IN CHINA

BY

JOSEPH NEEDHAM, C.H., F.R.S., F.B.A.

SOMETIME MASTER OF GONVILLE AND CAIUS COLLEGE, CAMBRIDGE,
DIRECTOR EMERITUS OF THE NEEDHAM RESEARCH INSTITUTE,
CAMBRIDGE, HONORARY PROFESSOR OF ACADEMIA SINICA

and

ROBIN D. S. YATES

PROFESSOR OF HISTORY AND OF EAST ASIAN LANGUAGES AND LITERATURES
DIRECTOR, CENTRE FOR EAST ASIAN STUDIES
MCGILL UNIVERSITY, QUEBEC, CANADA

with the collaboration of

KRZYSZTOF GAWLIKOWSKI

PROFESSOR, DIPARTIMENTO DI STUDI ASIATICI,
ISTITUTO UNIVERSITARIO ORIENTALE, NAPLES

EDWARD McEWEN

BOWYER AND MOUNTED ARCHER OF THE CITY OF LONDON
MEMBER OF THE SOCIETY OF ARCHER-ANTIQUARIES

WANG LING

EMERITUS PROFESSORIAL FELLOW, DEPARTMENT OF FAR EASTERN
HISTORY, AUSTRALIAN NATIONAL UNIVERSITY, CANBERRA

VOLUME 5

CHEMISTRY AND CHEMICAL TECHNOLOGY

PART VI

MILITARY TECHNOLOGY: MISSILES AND SIEGES

 CAMBRIDGE
UNIVERSITY PRESS

(d) PROJECTILE WEAPONS: I. ARCHERY

(1) THE BOW

Once during the Second World War, when resting by the roadside among the pleasant rice-fields of Szechuan, somewhere between Chhêng-Tu and Mien-Yang, I met a group of blue-gowned countrymen with 4-ft. bows and quiverfuls of arrows. The contrast with the metallurgical microscopes in my lorry was rather startling, but it was good to see that archery still survived as a recreation in the land of Chu-ko Liang. The bow, the crossbow, and the artillery pieces^a which derived from them, are now the next items on our agenda, not indeed to be underestimated in view of their cardinal importance as military weapons throughout the history of Asia.^b Besides, the early mastery of the technique of applying an elastic force to a desired purpose is important in itself for the history of technology.

In his *Mêng Chhi Pi Than*¹ (Dream Pool Essays) of + 1086 Shên Kua² said^c that the bow has six advantages (*kung yu liu shan*³). These were (1) that it was light yet powerful, (2) harmonious yet strong, (3) its strength remains the same, though often used, (4) and whether the weather is hot or cold, (5) the twang of its bow-string is clear and sharp, and (6) once let go, the arrow flies straight to its target. That there is more in this than appears on the surface is the contention of Li Tzu-Yao (1) and Wên-Jên Chün (1), who believe that this saying originated from the *I Ching*⁴ (Book of Changes), especially the explanations of the *kua Khun*⁵ and *Lü*^{6, d} and has reference to the phases of the moon, which after its rising resembles a bow. This might well take archery back to the beginning of the — 1st millennium — but that would not be at all surprising.

In a certain sense it may be admitted that the art of the bowyer reached its maximal height in the eotechnic ages,^e and dealing as it did with the properties of primitive materials such as wood and horn contributed less to modern technology than the art of the smith. Yet such a judgement would have been more acceptable in the last century than it is today, when a vast plastics industry threatens in many directions the supremacy of metals. The glue to which the ancient and mediaeval

^a All *chhang chi*⁷, long-range technique, as opposed to *tuan ping*⁸, the close-combat weapons discussed below (pt 8).

^b Gilson (1) has collected some references to archery in classical Chinese poetry.

^c Ch. 18, p. 4a. See Hu Tao-Ching ed. (1), vol. 2, p. 589, para. 303; Anon. (266), p. 29.

^d Wilhelm (2), Baynes tr., vol. 1, pp. 9ff., vol. 2, pp. 18ff. and vol. 1, pp. 45ff., vol. 2, pp. 71ff. respectively.

^e The bow is, of course, one of the oldest of human tools, being attested from the late palaeolithic (e.g. Peake (1), p. 70). For comparisons with mediaeval England cf. Bradbury (1).

¹ 夢溪筆談

² 沈括

³ 弓有六善

⁴ 易經

⁵ 坤

⁶ 履

⁷ 長技

⁸ 短兵

S. 101 - 240

16 HAZIRAN 2003

122. NIMCHUK, Cindy L. «The 'Archers' of Darius: Coinage or Tokens of Royal Esteem ? », in : M. C. Root, ed., *Medes and Persians: Reflections on elusive Empires*. pp. 55-79. (Ars Orientalis XXXII).

L'immense majorité des monnaies royales achéménides, or et argent, représentant le roi archer ont été trouvées dans l'ouest de l'empire. On en a conclu depuis longtemps qu'elles servaient à payer les mercenaires et avaient donc une fonction économique, à l'instar des créseïdes antérieures. L'A. favorise une fonction idéologique, celle d'un instrument de propagande royale, l'image montrant le Perse détenteur du pouvoir et garant de la richesse et de la paix. Par là, les monnaies sont un des supports des images que le pouvoir royal diffuse dans l'empire, en direction des nobles perses en poste, mais aussi de l'élite locale. Ces vues, largement acceptées aujourd'hui, gagneraient en force par des découvertes plus à l'est, au cœur de l'empire et dans les provinces septentrionales et orientales.

R.B.

Ok - Para - Iran

20 ARS

Osmanlı'da Okçuluk

Okçuluk bir spor dalı olarak günümüzde çok az ülkede popülerdir. Seyretmesi zevkli bir spor sayılmaz ve bazı popüler sporlardan farklı olarak, büyük halk kitlelerini bir araya getirip şiddetin "kontrol"lü patlamasına olanak tanıyan bir sosyal araç işlevi görmez; bu sebeple olsa gerek, iktidar sahiplerinden üvey evlat muamelesi görür. Siyasi söylemlerin klişeleri arasında "ata sporumuz" başlığı altında sıklıkla yer alsa da, okçuluğun arka planını oluşturan tarihî, felsefi ve teknik zenginlik görmezden gelinir. Osmanlı okçuluğu bugün, ABD başta olmak üzere bir çok Batılı ülkede hatırı sayılır bir hayran kitle-sine sahiptir; ancak uluslararası norm olarak kabul edilmiş, Anglo-Sakson kökenli FITA¹ ekolü, ülkemizde de öğretilen ve uygulanan tek okçuluk stildir.

Murat Özveri

Teknik ve teçhizat olarak Asyalı sayılabilecek Türk-Osmanlı okçuluğunun felsefi arka planını, Şamanizm'le İslam mistisizminin kombinasyonu oluşturur; ancak ateşli silahların savaş alanlarında ön plana çıkmaya başladığı 16. yüzyıldan itibaren, teknolojisinden kurumlarına, sportif kimliğinden manevi alt yapısına kadar okçuluk tam anlamıyla Osmanlı olmuştur.

Sporu bugünkü anlamıyla bedeni eğitmek ve moral yönden kişiliği geliştirmek amaçlı sistematik fiziksel egzersizler olarak tanımlarsak, aslında bir

savaş sanatı olan okçuluk, Osmanlılarda Yeniçağ'dan itibaren düzenli ve planlı bir spor faaliyeti olarak görülür. Bu bakımdan Osmanlı Devleti, diğer Orta Doğu ulusları içinde bir ilke imza atar; hatta Avrupalı uluslarla karşılaştırıldığında, Osmanlıların okçulukta yaklaşık bir yüzyıl önce davrandığı görülür.² Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un fethinden sonra bugünkü Okmeydanı'nın arazisini satın alır ve burayı ok atmaya tahsis eder. Okmeydanı'nda bir Atıcılar Tekkesi (tekye) ve ilgili kurum binaları yapılır, burada yüzyıllar boyunca sistematik okçuluk eğitimi verilir ve karşılaşmalar yapılır.

TÜRK DİLLERİ ARAŞTIRMALARI DİZİSİ: 34

Series Editor / Yayınlayan

Mehmet Ölmez

KİTĀB FĪ 'İLM AN-NUŞŞĀB

Kurtuluş Öztopçu

İstanbul • 2002

12 MAYIS 2003

87576

A 14th-Century Archery Treatise in Mamluk-Kipchak

كتاب في علم النشّاب

KİTĀB FĪ 'İLM AN-NUŞŞĀB

Memlûk Kıpçakçasıyla 14. yy.'da Yazılmış Bir Okçuluk Kitabı

Kurtuluş Öztopçu

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	87576
Tas. No:	799.32 KIT.1

İstanbul 2002

مراجع في تاريخ العرب الحربي

مقدمة

شملت الحضارة العربية جل آفاق العلوم والآداب والفنون . ولا غرض في ذلك ، فهي حضارة رفيعة وكاملة منذ انبثق الإسلام في قلب الجزيرة العربية ، وانبعثت آثارها في دمشق وبغداد والقاهرة وقرطبة وفاس وغيرها . ولقد أنجبت هذه الحضارة الإسلامية الزاهرة طائفة لا عد لها من العلماء والفلاسفة والأدباء والمؤلفين في شتى ألوان الثقافة الأصلية ، ومن بين هؤلاء من ألقوا في علوم الحرب وفنونها ، وشاركوا في تقدم الفن العسكري . وكان لملوك المسلمين في هذا المجال أثر بارز في فتوحاتهم في البر والبحر ، فظفروا على كثير من الدول العظمى المعاصرة لهم .

أجل ! شارك المسلمون بنصيب موفور في تقدم الفن الحربي ، وما وصل إلينا من مؤلفاتهم في هذا المجال لدليل واضح على تفوقهم في التفكير العسكري . فكتبوا في تعبئة الجيوش ، وسوقها وإدارتها ، وتسليحها وتموينها شتى المؤلفات ، وما انفك معظمها ينتظر التنقيب والبحث والتحقيق ، ودراسة مشتملاتها دراسة فياضة على ضوء العصر الحديث . فهي تمثل لونا هاما من تراثنا الجيد لا ينبغي إهماله بأي حال من الأحوال .

من أجل ذلك ، أقدمت على تصنيف ما تيسر لي من هذا التراث في ثمت ، لا أستطيع أن أقول عنه أنه قريب من الكمال ، فقد حاولت على قدر الإمكان أن أجعل منه مرشداً للباحث ودليلاً للطلاب ، ربما يفيد منه ، راجياً أن يتقدم غيري من الباحثين ، للعمل على استكمال ما لم أعله ، وله الشكر والثواب لدى الجميع .

- Harb bk: SAVAŞ
- Cihad
- ~~Ray~~ (OK)
- Silah
- Kale
- Tarih (Askeri Tarih)
- Fatimiler
- Eyyubiler
- Maculiler
- Memlûkeler

Revista XIV

(1967-1968)

Madrid

Makale e SAVAŞ pošetindedin

قطعه

مغنی چو زهره برامشگری صراحی درخشنده چون مشتری
 بقانون نوای طرب گشته راست بنوعی که طبعی فریبنده خواست
 بعد از چند روز که مجلس عیش و سرور برچیده شد همت کیوان
 رفعت خاقان عدالت آئین بتدارك خللها که در ایام سابق بواسطه ترکتاز
 حوادث روز کار باحوال اهالی آن دیار راه یافته بود التفات نمود و نسیم مرحمت
 و رأفت از مهب نصفت و عدالت وزیدن گرفت و سحاب انعامش که چون
 سحاب عام بود بر کشتزار امید همگنان باریدن آغاز نهاده و از هر مراد
 در خوشه آرزو پرورده گشت و از میامن عدالتش از کجی و ناراستی جز
 دوا برو وزلف خوبان اثری نماند و از فتنه و آشوب غیر غمزه و طره ماه
 رویان از جای چیزی نرسید.

گردون فرو کشاد کمند از میان تیغ و ایام بر گرفت ره از گردن کمان
 لاجرم بانك مدتی آن خطه از مکرمت و معدلت آن جهاندار
 دین پرور از غایت آبادانی و کثرت اهالی و بسیاری امتعه و اشربه بمرتبته ای
 رسید که از آوازه آن مصر با منفعت جامه رشك در نیل زد و بغداد
 هر چند بدارالسلام موسوم است از حسد و غیرت سیل سرشك بر چهره روان
 ساخت. ایزد تعالی و تقدس کافه اهل اسلام را از خار تعرض و تغلب اهل فساد
 پیراسته [و] نهال آمال خلائق [را] از رشحات نصفت و مرحمت این دودمان
 ع : تا چرخ راهدار بود ارض را قرار
 سرسبز و شاداب بدارد، بحق محمد و آله الاطهار.

جامع الهدایة فی علم الرماية

از

نظام الدین احمد بن محمد بن احمد معروف به شجاع الدین

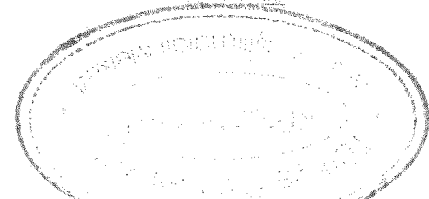
درود باشی بیرهقی

ساخته ۱۵ ج ۷۱۸/۲

بکوش

محمد تقی دانش پژوه

برای شناختن نسخه این کتاب بنگرید به نشریه کتابخانه مرکزی دانشگاه
 ۴ : ۴۰۹ نسخه ش ۲۸۸/۷ کتابخانه سازمان لغت نامه دهخدا نوشته حسین نظام
 قرشی ساوجی در ذ ق. ۹۸۲

his authority in the Ṣūfī primary sources give a fragmentary yet substantive picture of al-Tustarī's mystical theory and practice.

The central idea of al-Tustarī's mysticism is the Ṣūfī recollection of God (*dhikr* [q. v.]), which he put on a firm theoretical basis. All his life he observed the method of recollecting God by repeating a mental prayer, "God is my witness" (*Allāhu ḥāhidī*, cf. al-Kushayrī, *Risāla*, 83) and understanding it as his daily sustenance (*kūl*). He interpreted it experientially as the break-through to God, who effects His own recollection within the mystic's heart (*dhikr Allāh bi'llāh*: *al-dhikr bi'l-madhkūr*, cf. al-Tustarī, *Tafsīr al-Kur'ān*, 25-6, 80). Anchoring *dhikr* in the self-revelation of God at the primordial covenant in pre-existence (*a-lastu bi-rabbikum*, *Kur'ān*, VII, 172), al-Tustarī understood *dhikr* as anamnesis. The mystic rediscovers the primaeva moment before God in the inmost recesses of his soul (*sirr al-nafs*) when he listens to Pharaoh's blasphemous proclamation of his own lordship, "I am your Lord Most High" (*anā rabbukum al-a'ālā*, LXXIX, 24). Listening to God, the true speaker of the *Kur'ān*, the mystic ironically perceives the actual essence of belief flowing from the tongue of unbelief and remembers in his experience the moment when God, in pre-existence, affirmed His oneness and lordship before all humanity. There is only one who can truly say, "I am" (*anā*), God, giving expression to the secret of divine lordship (*sirr al-rubūbiyya*) captured by the mystic in the experience of *dhikr* (cf. Böwering, *Mystical vision*, 187-207). Al-Tustarī's practical Ṣūfī ideal was incessant repentance (*al-tawba farīda 'alā 'l-'abd ma'a kulli nafas*, al-Sarrādj, *Luma'*, 407, cf. Arberry, *Pages*, 9) and complete trust in God (*tawakkul*) which he understood as handing oneself over to God like the corpse in the hands of the undertaker (al-Kushayrī, *Risāla*, 368).

Al-Tustarī's thought is deeply intertwined with *Kur'ān*ic exegesis. He proposed a pattern of *Kur'ān* interpretation that theoretically distinguished four meanings for each verse, literal (*ẓāhir*), allegorical (*bāṭin*), moral (*ḥadd*) and anagogical (*maṭla'*, *muṭṭala'*). In fact, however, he consistently employed only two levels of meaning, a literal and an allegorical sense, combining *ẓāhir* and *ḥadd* as opposed to *bāṭin* and *maṭla'*. In his theology, al-Tustarī understood God under the symbol of light (*nūr*) on the background of the light verse (*āyat al-nūr*, XXIV, 35) and chose the phrase of "the light of Muḥammad" (*nūr Muḥammad*) to designate the primal man and prototypical mystic, apparently in vague association with logos speculations and *Shī'ī* terminology. In interpretation of II, 30, and LIII, 13-18, he conceived of Muḥammad as the column of light (*'amūd al-nūr*) standing in primordial adoration of God, the crystal which draws the divine light upon itself, absorbs it in its core (*kalb Muḥammad*) and projects it unto humanity in the *Kur'ān*.

In his psychology, al-Tustarī played on the double-entendre of *nafas* (breath; life-breath) and *nafs* (soul, self), and perceived the human soul as the theatre of a struggle between two antagonistic tendencies, that of the God-centred orientation of the human heart (*kalb*), his spiritual self (*nafs al-rūḥ*), and that of the self-centred inclination of the carnal soul (*al-nafs al-ammāra bi'l-sū'*), his natural self (*nafs al-ṭab'*). Interpreting *Kur'ān*, XXXIX, 42, al-Tustarī traced the two selves to the notion of *tawaffī* (God's taking the souls unto Himself in death, sleep and mystic ascent) and understood each of them as a subtle substance (*laṭīf*), one luminous, the other coarse. Al-Tustarī's notion of faith (*īmān*) did not only include profession

with the tongue (*kawf*), conformity of action (*'amal*) and intention (*niyya*) but also the light of certitude (*nūr al-yaqīn*), by which the mystic is enabled to anticipate God's final self-revelation (*tadjallī*) experienced in the beatific vision. Al-Tustarī found the basis for his idea of *tadjallī* in *Kur'ān*, XLIII, 70-2, a reference to the people of paradise, rather than in the *Kur'ān*ic reference to Moses, who was unable to bear the sight of God's revelation (VII, 143).

There are only fragmentary source texts illuminating al-Tustarī's resolution of the central problem of Muslim theology concerning the interrelation between divine omnipotence and human responsibility. Al-Tustarī's thought attempts to achieve a conjunction of opposites and foreshadows *Ash'arī* themes. However, these themes may have been introduced into his *Tafsīr al-Kur'ān* by his disciples in the aftermath of al-*Ash'arī* [q. v.]. God creates both good and evil and possesses two kinds of will, volition (*maḥīr'a*) and an express will (*irāda*). Since human action is caused by the divine agency, God has to possess divine foreknowledge (*'ilm Allāh al-sābīk*) of it prior to its occurrence. God's providence (*tadbīr*), made explicit in His command (*amr*) and interdiction (*nahy*), runs parallel to God's guidance (*hidāya*), made explicit in His help (*ma'ūna*, also termed *wilāya*) and protection (*'isma*). When man performs an action in conformity with the divine Command and Interdiction, he is granted the divine succour of God's *ma'ūna*, i.e. divinely given success (*taufīk*). Should he commit an action in opposition to the divine Command and Interdiction, man places himself outside the divine custody and is deserted by God, who withdraws His *'isma* and forsakes man (*khidhlān* [q. v.]). It is man's duty to turn to God with thanksgiving when he performs a good deed (*ḥasana*) and to seek God's succour through repentance when he commits an evil deed (*sayyi'a*). Whether man conforms to or opposes the divine Command and Interdiction, in each case the action comes from God although it is executed through man and by man (*minhu bihim wa-lahum*, see Böwering, *Mystical vision*, 175-84).

Bibliography: Tustarī, *Tafsīr al-Kur'ān al-karīm*, Cairo 1329/1911 (this edition cited); Sarrādj, *Kitāb al-Luma'*, ed. R.A. Nicholson, Leiden 1914; Makkī, *Kūl al-kulūb fī mu'āmalāt al-maḥbūb*, 4 vols., Cairo 1351/1932; Sulamī, *Ṭabakāt al-ṣūfiyya*, ed. J. Pedersen, Leiden 1960, 199-205; Kushayrī, *al-Risāla al-kushayriyya*, Cairo 1385/1966; al-Anṣarī al-Harawī, *Ṭabakāt al-ṣūfiyya*, ed. 'Abd al-Hayy Ḥabībī, Kābul 1341 *sh.*/1961; Abū Nu'aym, *Hilyat al-awliyā' wa-ṭabakāt al-asfiyā'*, 10 vols., Cairo 1351-7/1932-9; Sha'rānī, *al-Ṭabakāt al-kubrā*, 2 vols., Cairo 1315/1897; Ibn al-Farrā', *al-Mu'tamad fī usūl al-dīn*, Beirut 1974; 'Abd al-Kādir al-Djīlānī, *al-Ḥunya li-tālibī tarīq al-hakk*, 2 vols., Cairo 1322; A.J. Arberry, *Pages from the Kitāb al-luma'*, London 1947; G. Böwering, *The mystical vision of existence in classical Islam*, Berlin-New York 1980; M.K. Gaafer, *Min al-turāth al-ṣūfi*, Cairo 1974; I. Goldziher, in *ZDMG*, xli (1907), 73-80; L. Massignon, *Essai sur les origines du lexique technique de la mystique musulmane*, Paris 1968; C. Tunc, *Sahl b. 'Abd Allāh at-Tustarī und die Sālimiyya*, Bonn 1970. (G. BÖWERING)

AL-SAHM (A.) "arrow". For the use of arrows in archery, see **ḲAWM**.

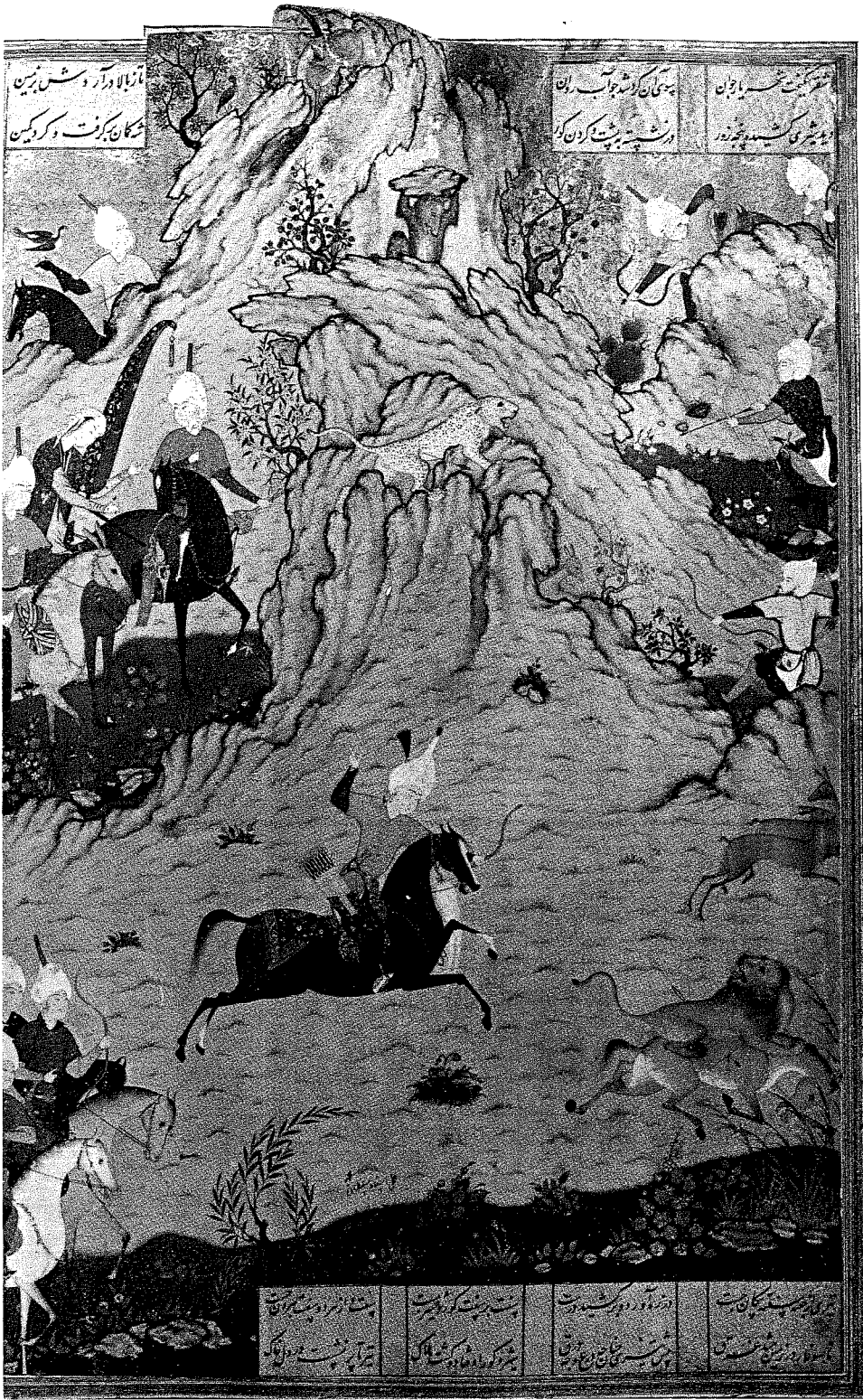
1. In science.

a. Geometrical term. If one erects a perpendicular *c* *b* in the middle of a chord of an arc, which reaches to the arc, this is called *al-sahm*, the versed sine (*al-djāyb al-ma'kūs*) of the arc *a* *b*; the sine (*al-djāyb al-mustawī*), which corresponds to our sine, is *a* *c* (see—in

-ok
- Gök kuşuğu,
- Schur (FKH)

"Gök kuşuğu" paratinde

8 TMMUZ 2008

29 Ocak 2005

133224

Saracen Archery

AN ENGLISH VERSION AND EXPOSITION OF A
MAMELUKE WORK ON ARCHERY

(ca. A.D. 1368)

With Introduction, Glossary, and Illustrations

BY

J. D. LATHAM, M.A., D.Phil. (Oxon.)

AND

LT. CDR. W. F. PATERSON, R.N.

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	133224
Tas. No:	700.32 LAT.5

THE HOLLAND PRESS

1970 LONDON

INSTITUT FRA D'ÉTUDES ARABES Sorti d'inventaire	
le	_____

Tarih İncelemeleri Dergisi, XVI,

Bornova-İzmir (2001)

s. 239-253.

D-372

21 EKİM 2002

ANADOLU'NUN TÜRKLER TARAFINDAN FETHİNE OKÇULUĞUN KATKISI*

Walter Emil KAEGI
Çev: Yusuf AYÖNÜ

Bizans tarihçileri için en önemli görevlerden birisi XI. yüzyılın ikinci yarısında Bizans'ın Anadolu'yu Selçuklu Türklerine kaybetmesinin açıklanmasıdır. 1050'de yarımada Bizans İmparatorluğu'nun sağlam bir kilit noktası olarak görünüyordu; Bizanslılar 7. yüzyıldan beri Arap saldırılarına karşı bölgeyi başarı ile müdafaa etmişlerdi. 1081 yılında Aleksios Komnenos İmparatorluk tahtına oturduğunda, Selçuklular Anadolu'nun büyük bir kısmını istila etmişlerdi. Bu Selçuklu başarısının son derece kolay ve süratli oluşu bilim adamlarını şaşırtmış ve geniş çaplı bir araştırmayı teşvik etmişti. Bizans askerî direnişinin çökmesi ile ilgili olarak pek çok politik, ekonomik ve sosyal iç etkenler sorumlu tutulur: Bizans sivil bürokrasisi ve askerî sınıfı arasındaki çekişmeler, imparatorluk tahtını elde etmek için yapılan iç savaşlar, maliyeti yüksek fakat sadakati olmayan yabancı ücretli askerlere duyulan aşırı güven, büyük önem taşıyan toprak sahibi yerli köylü-askerlerin toprak aristokrasisi tarafından yavaş yavaş ortadan kaldırılması ve ortodoks olmayan unsurlara (özellikle Ermenilere) uygulanan resmi baskı ve eziyetler¹.

Son derece önemli olan bir diğer etken henüz araştırılmamıştır ki bu da Türklerin maharetle kullandıkları ok ve yayın çoğu zaman kendilerine sağladığı büyük avantajdır. Selçuklular yayı diğer silahlara tercih etmişlerdi; Bizans kaynakları birçok Türk zaferini Selçukluların yay kullanmadaki ustalıklarına dayandırır².

* Walter Emil Kaegi, "The Contribution of Archery to the Turkish Conquest of Anatolia", *Speculum, A Journal of Mediaeval Studies*, XXXIX, sa. I, January 1964, s. 96-108

¹ 11. yüzyılın genel problemi olan Bizans'ın gerileyişi ile ilgili olarak bkz: Speros Vryonis, "Byzantium: the Social Basis of Decline," *Greek-Roman-and Byzantine Studies*, II (1959), 157-175; Peter Charanis, "The Byzantine Empire in the Eleventh Century," *A History of the Crusades*, I, yay. K. M. Setton and M. A. Baldwin (Philadelphia, 1956), 177-219; R. J. H. Jenkins, *The Byzantine Empire on the Eve of the Crusades*, Pamphlet G-24 Tarih Kurumunun genel serisinde (London 1953); Claude Cahen, "La Première pénétration turque en Asie Mineure," *Byzantion*, XVIII (1948), 5-67; Paul Wittek, "Deux chapitres de l'histoire des Turcs de Roum," *Byzantion*, XI (1936), 285-319; J. Laurent, *Byzance et les Turcs seljoucides dans l'Asie occidentale jusqu'en 1081* (Nancy, 1913); ve Carl Neumann, *Die Weltstellung des Byzantinischen Reiches vor den Kreuzzügen* (Leipzig, 1894). Selçuklular hakkında daha geniş bibliyografya için bkz. Gyula Moravesik, *Byzantinoturcica*, I, 2. baskı (Berlin, 1958), 318-319

² Selçuklu ordusunda ok ve yayın önemi A. K. S. Lampten tarafından ele alınmıştır "Contributions to the Study of Seljûq Institutions" (Londra Üniversitesinde basılmamış 1939 yılı

Yayına Hazırlayan: Azize Aktaş Yasa, İmran Baba, Uluslararası
Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri [4-7 Kasım 1997,
Ankara], cilt: III, Ankara 2000, s. 223-240. İSAM 139206

OSMANLILARDA OKÇULUĞUN KURUMLAŞMA PARAMETRELERİ

*Doç. Dr. Özbay GÜVEN**

GİRİŞ

Kültürler dünyanın neresinde olur ise olsunlar, mevcudiyetlerini bünyesinde barındırdıkları kurumlar ve kurumaşma süreçlerine borçludurlar. Kültürel kurumların arkasında önemli ölçüde geleneksel bir birikim, yasa, örf, maddî ve manevî dayanaklar vardır. Aile, devlet, eğitim, din, bilim, felsefe, sanat, ordu ve spor burada hemen akla gelen örneklerdir. Kurumaşma insanî bir fenomenin toplumsal boyut kazanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Ve kurumaşma bir insan ömründen ve bu ömrün içereceği bireysel gayretlerden daha uzun ömürlü ve kalıcıdır. Kurumların zamanla toplumda önemini yitirmesi de söz konusu olduğu gibi, bu süre de pek dar bir zaman kesitinde gerçekleşmemektedir.

Burada üzerinde durulacak konu spor olgusunun bir alt dalı olan okçuluk sporunun Osmanlı Devleti döneminde kurumaşmış olmasındaki temel unsurlardır.

Okçuluk bu gün federasyonu olan olimpiik bir spor olarak varolmakla beraber bu sporun Osmanlılardaki durumu oldukça dikkat çekici boyuttadır. Özellikle Osmanlı ordusundaki modernleşme hareketleri ve ateşli silahların kullanılmasından önceki konumu önem arzetmektedir.

İstanbul'da Ok Meydanı diye bir semtin adının bu güne kadar gelmesi

* Gazi Üniversitesi, Sporda Psikososyal Alanlar Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Ankara-TÜRKİYE.

ATICILAR KANUN-NÂMESİ

Türk tarihi boyunca ok ve yay'a kuş bakışı ve hızlı bir göz gezdirme — Okmeydanları ve İstanbul'daki Kemankeşler tekkesi — Okçuluk tarihine ait eski eserler — Atıcılar kanun-nâmesi ve sicilli — Atıcılar kanun-nâmesini umumi tavsifi — Atıcılar kanun-nâmesinden faksimileler — Atıcılar kanun-nâmesinin Türk harflerine çevrilmiş tam metni.

I

Ok ve yay'ın çok eski bir tarihi vardır. Harp ve av silâhı, spor aleti olarak insanların elinde uzun asırlar ok ve yay'ı görüyoruz.

Harp silâhı olarak İlk çağda kullanılmış, Orta çağda çok revaç bulmuş ve Yeniçağda da, iki asır kadar bir müddet, kullanılması devam etmiştir.

Ateşli silâhların ve tüfeklerin askerlikte yer alması nisbetinde, ok ve yay harp silâhı olmak kıymetini kaybetmiş ve nihayet askerlik tarihinin sahifeleri arasına karışmıştır.

Sumerlere ve Etiylere ait eski kabartmalarda ok ve yay'ın muhtelif işlerde kullanılmasını gösteren birçok resimler olduğu gibi o devirlerden kalan ve toprak altından çıkan tabletlerde de bu hususa dair birçok tafsilât bulunmaktadır. En eski Çin kaynaklarında da ok ve yay hakkında dikkate değer malûmat vardır. Tarihte ok ve yay'ı en iyi kullanmış olan milletler arasında Türkler, başta gelmektedir. Hunların ok ve yay kullanmaktaki yüksek ve erişilmez kudret ve maharetlerini Çin tarihleri ve diğer tarih kaynakları tasdik etmekte ve övmektedir. Gök Türkler, İskitler, Avarlar ve eski Macarlar da okçulukta çok ileri gitmişler ve ün almışlardır.

Eski Türk geleneklerinde ve efsanelerinde ok ve yay kuvvetli bir yer tutmuştur. Bunun en güzel örneklerinden biri *Uğuz Destanı*'nda görülmektedir.

II

Türkler İslâm dinini kabul ettikten sonra aldıkları birçok islâmî an'aneler arasında Sahabelerden meşhur Arab mücahidi Sa'd ibni Ebî Vakkas'ı teberrüken okçuların piri saymışlardır[1].

[1] Müslümanlıktan evvelki devirlere ait menkabelerin, İslâm dininin kabulünden sonraki devamında, eski Şaman şahıs ve şahsiyetlerinin birer islâmî şahıs ve şahsiyet kabına girdikleri burada hatırlanabilir.

D180

Kemal Edip ÜNSAL

15 TEMMUZ 1993

Türk Spor Tarihi materyalleri:

TEZKİRE-İ RUMÂT (ATICILAR TEZKİRESİ)

Olaybilim (Tarih), Türk ulusunun çağlar boyunca, sığora ne denli üstün bir önem verdiğiine tanıklık eder. Bunun birçok sebepleri içinde, savaşçılık ruhunu sağlam tutma, en başta gelir. Viyana kapılarında Hind jherilerine, Cezair uçlarından Volga Loylarına, Çin sınırlarına uzayan ülkeleri yüzyıllarca buyruğumuz altında tutuşumuzun sırrı, topyekûn sportmen bir ulus oluşumuzdadır. Bu ruh gevşemeğe başlayınca, ordular gerilmiş, sınırlar daralmıştır.

Fertler gibi uluslar da, yaşiyabilmek için çabalamak zorundadır. Bu çabalama, önce fert fert, sonra da ulusça güçlü bulunmağa bağlıdır. Fikir, ruh ve beden birleşimine dayanan varlığı, uyumlu bir gelişmeye kavuşturan sığor, denebilir ki, bir savaş öncesi millî müdafaa hazırlığıdır. Bunu gereği gibi anlamış ve kavramış bulunan dedelerimiz, ulusu bu ereğe ulaştıracak sığorları, günlük yaşama işlerinden saymışlar ve bu yoldaki çalışmalarını görenekten uzak bir gelenek haline getirmişlerdir. Başkalarına «Türk kadar güçlü!» dedirten, bu ulusal sığor geleneğimizdir.

**

Türlü sığor çeşitleri arasında Atıcılık, dedelerimizin en çok ileri götürdüklerindenidir. Selçuklular ve hele Osmanlılar, her aldıkları ülkelerde atış alanları yapmışlar, bunlar için geniş vakıflar kurmuşlardır. Ateşli-barutlu savaş aygıtlarının kullanılmağa başladığından sonra bile, Atıcılık eski bir gelenek olarak yaşamıştır. Atıcılığın dayandığı Okçuluk ve Yayıcılık sanatı da uzun zaman sürümden düşmemiş, Okçular ve Yayıcılar, eski esnaf kurumları arasında varlığını koruyabilmiştir; bu, atıcılık ilgi ve sevgisinin ne denli köklü olduğunu gösterir.

**

Bu konuda ilk olarak, derli toplu, metotlu yazı yazan, Cumhuriyet Halk Partisi Halkevleri Bürosu Yarşefi Sayın Halim Baki Kunter olmuştur. [Bakınız :

I — *Eski Türk Sığorları üzerine araştırmalar*, İstanbul 1938.

II — *Atıcılar Kanun-nâmesi*, Tarih Vesikaları, c. II, sayı: 10, s. 253-274.]

Değerli olaybilimcimizin şahsî kütüphanesiyle arşivasında, yayınladıklarından başka, çok sayıda önemli belgeler bulunduğunu biliyor ve bunlar üzerindeki çalışmalarının sonuçlarını sabırsızlıkla bekliyoruz.

**

Biz, bu yazımızla «*Tezkire-i Rumât = Atıcılar Tezkiresi*» adlı eseri Türk Tarih Vesikaları Dergisi okuyucularına arz ediyoruz.

ATATÜRK YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI

Ünsal Yücel

TÜRK OKÇULUĞU

17 MAYIS 2001

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	75589
Tas. No:	797.32 YÜC.N

Yücel, Ünsal

Türk okçuluğu / Ünsal, Yücel; ed: Dursun Ayan.- Ankara : AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 1999.

XX, 600 s.; res.; 21 cm. (Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi yayını: 182)

ISBN 975-16-1124-5

I. OKÇULUK, TÜRK 2- OKÇULAR, TÜRK - BİYOGRAFİ I. Ayan, Dursun, ed.
II. K.a. III. Seri

799.32.0956014

Bu kitabın basımı Türk Tanıtma Fonu'nun katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

Publications of the
Institute for the History of
Arabic-Islamic Science

Edited by
Fuat Sezgin

NATURAL SCIENCES
IN ISLAM

Volume 79

Technology of Warfare

Texts and Studies
Collected and reprinted

IV

2002

Institute for the History of Arabic-Islamic Science
at the Johann Wolfgang Goethe University
Frankfurt am Main

95303

206

NATURAL SCIENCES IN ISLAM

Volume
79

TECHNOLOGY OF WARFARE

TEXTS AND STUDIES
IV

Collected and reprinted
by
Fuat Sezgin

in collaboration with
Carl Ehrig-Eggert, Eckhard Neubauer,
Mazen Amawi

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	95303
Tas. No:	509.297 NAT. S

2002

Institute for the History of Arabic-Islamic Science
at the Johann Wolfgang Goethe University
Frankfurt am Main

RASİH'İN OKÇULUKLA İLGİLİ BİR MANZUMESİ

Abdullah BULUT*

Divân şiirinde muhtelif konulardaki edebî, dinî ve tasavvufî değerlendirmelerin yanında her konunun kendi sahasındaki kelime ve tabirleriyle meydana gelmiş çeşitli manzumeler de vardır .

Bu yazımızda bu türden bir konuyla, 19. yüzyıl şairlerinden Rasih İbrahim Enderuni'nin (ö.1837) okçuluk deyim ve terimleriyle ilgili bir manzumesini ele alacağız. Manzumeye geçmeden önce okçulukla ilgili bir kaç söz söylemek faydalı olacaktır.

Ok, ateşli silâhların icadından evvel bütün insanlar tarafından kullanılmış bir silâhtır. Okun faziletine dair Kur'an'da muhtelif ayetler mevcut olduğu gibi birçok hadis de vardır.¹ Araplar Orta Çağda okçulukta pek ileri giderek ok ve yaya müteallik sanatlı aletler icat etmişlerdir.² Ok Türklerin de pek eski zamanlardan beri kullandıkları bir silâhtır. Okun Türk icadı olduğu görüşünü savunanlar da vardır.³

Okun silâh olarak kullanılmasından vazgeçildikten sonra da, okçuluk bir spor faaliyeti olarak devam etmiş, padişahlar arasında bile *kemankeş* tabir edilen okçular yetişmiştir. İstanbul'un fethinden sonra Kasımpaşa ile Darülaceze arasındaki Okmeydanı olarak bilinen yüksek tepe okçuluğa tahsis edilmiştir. Zamanla tesis edilen vakıflarla burası bir okçular tekkesi hâlini almıştır.⁴

Divân şiirinde sevgiliye ait bir çok unsur oka ve yaya benzetilir. Sevgilinin kirpiği ve gamzesi ok özelliği gösterir. Âşık bunlar karşısında bir hedeftir. Ok, âşığın sinesine, dolayısıyla gönlüne saplanır. Bu âşık için sevgiliden gelen bir armağandır. O, sevgilinin bakışlarından gelen oklardan hoşnuttur. Yaralarının iyileşmesini istemez. Sevgilinin kaşları da bunu tamamlayan bir unsur olarak yaya benzetilir. Sevgili ok ve yaya mücehhez usta bir okçudur. Şairler bu terimleri kullanırken bunları birer mazmun olarak ele almışlar, çeşitli sanatlarla (tevriye, tenasüb, iham vb.) birlikte kullanmışlardır.

* Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c.II, s. 717.

² M.Zeki Pakalın, a.g.e. c.II, s.717.

³ M.Zeki Pakalın, a.g.e. C.II, s. 717, M.Turhan Tan, *Türkün Asil Bir Spor Olan Okçuluğun Tarihi*, Cumhuriyet, 15 Mart 1937.

⁴ Geniş bilgi için bkz. M. Zeki Pakalın, a.g.e. c.II, s. 723-724.

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcut
ESKİ TÜRKLERDE OKUN HUKUKÎ BİR
SEMBOL OLARAK KULLANILMASI

Dr. OSMAN TURAN

Tarih Doçenti, Ankara

Bir kavmin meşgalesi ile düşünüş ve inanışları arasında sıkı münasebetlerin mevcut bulunduğu, birtakım âdet ve ananelerin o kavmin iptidai zamanlarındaki hayat ve itikadlarının bir kalıntı veya inkişafı olarak devam ettiği içtimaiyat ve etnoloji ile uğraşanlarca malûmdur. Meselâ millî bir din olan Şâmâniliğin, Hindistan'da muhitin icabı olarak muharip olmayan kavimler arasında doğan dinlerin aksine ve İslâmiyetin cihad fikrine uygun olmak üzere, öldürülen düşman nispetinde ahrette mücazat değil bir mükâfat vâdeden akidesiyle Türklerin savaşçı ruhları arasında bir münasebet aramadan bu keyfiyet anlaşılabilir. Türkler arasında demir işlerine ait tarihi faaliyetler bilinmedikçe Türklerin neden dolayı demiri takdis ettikleri meselesi de karanlık kalmağa mahkûmdur.¹ Keza menşede totemik hayvanların avlanması ve kurban edilmesi ve bu dinî merasimde her kabîlenin, totemik telâkkilere göre, kesilen hayvanın muayyen bir parçasına (ülüş) sahip olması ve buna müvâzi bir sıraya göre mevki (orun) alması bilinmedikçe Oğuz boylarının birbirlerine karşı hukukî münasebetleri ve Selçuk devrinde askerî bir manevra şeklini alan sürgün avlarının mahiyetleri izahsız kalır. Hattâ Türklerin zamanı bile, meşgale ve inanışları dolayısıyla, hayvanlarla alâkalı bir sisteme bağlamalarını onların iptidai ve göçebe hayatı sürdükleri bir devre çıkan bir düşünüşe irca etmek mümkündür². Türklerin eski devirlerdeki yaşayış, düşünüş ve inanışlarını ve bunların birbirleri üzerindeki tesirlerini anlamak yalnız eski Türk cemiyetini öğrenmek için değil, bunların kuvvetli veya zayıf bir şekilde devam edişlerine göre, İslâm olduktan sonra cereyan eden Türk tarihini anlamak bakımından da zaruridir.

¹ Osman Turan, *On iki hayvanlı Türk Takvimi*, İstanbul, 1941, s. 44.

² Aynı eser s. 80-88.

Okçuluk Hakkında Merak Ettiğiniz Her Şey
Copyright © 2006 Murat Özveri

Dizgi/Kapak : LookUs www.lookus.net
Film Grafik : Mat Yapım (212) 511 3907
Baskı - Cilt : Umut Matbaacılık (212) 637 0411

Mayıs 2006 İstanbul

ISBN 9944-62-163-3

YAZIŞMA ADRESİ

Dr. Murat Özveri
Halaskargazi Cad. 209/4
Osmanbey - İstanbul

kemankesim@yahoo.com

Bu kitapta geçen tüm metin, grafik ve fotoğraflar uluslararası telif hakları ve ticari marka kanunları tarafından korunmaktadır. Hiç bir malzeme, kaynak belirtilmiş olsa dahi gerekli izin alınmadıkça değiştirilemez, kopyalanamaz, çoğaltılamaz, yeniden yayımlanamaz.

OK (150012)

0 9 OCAK 2008

165528

Okçuluk

Hakkında Merak Ettiğiniz Her Şey

MADDE TASLAMI İZLENİMLERİN
SONRA GELEN DÜKÜMAN

Murat Özveri

Türkiye İslam Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	165528
Tas. No:	700.32 ÖZV.0

Faculty of Science. During his tenure in both universities, Celâl Saraç undertook the translation of numerous physics textbooks from French. These greatly aided studies in physics in post-war Turkey. From 1962 on he served as the director of the Physics Department of Ege University's Faculty of Science in Izmir, until his retirement in 1973. He also held the chair of the rector of Ege University between 1963-65.

During his academic life and especially after his retirement, Celâl Saraç was keenly interested in researching history of science. Saraç's interest seems to have been kindled during his undergraduate studies in France, where he attended courses given by Prof. Gaston Bachelard who taught history and philosophy of science at the Dijon University in the early 1930s. C.Saraç's first publications in the history of science were short articles on European physics in the 17th-19th centuries. These were published in Istanbul in 1940-41 in the popular Turkish journal *Fen ve Teknik* (Science ad Technique). He was also interested in the history of exact sciences in the medieval Islamic world. Thus, with his articles and communiques compiled or translated from various sources, he endeavoured to introduce history of physics to Turkish readership. He was also a pioneer in introducing history of science into the curriculum of mathematical sciences in his universities. Unfortunately, his efforts were not pursued, and at present history of science is being taught exclusively to students of social sciences in Turkey. The two books he published *İyonya Pozitif Bilimi* (Positive Sciences in Ionia, 1971, 2003) and *Bilim Tarihi* (History of Science, 1983) are expanded versions of his history of science courses. Prof. Celâl Saraç's later studies focused on the works of the Turkish historian of science and mathematician Salih Zeki (1864-1921), acclaimed for his research on medieval Islamic mathematicians and astronomers.

Key words: Celâl Saraç, history of science, physics textbooks, Istanbul University, Ankara University, Ege University, Gaston Bachelard; **Anahtar kelimeler:** Celâl Saraç, bilim tarihi, fizik kitapları, İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Gaston Bachelard.

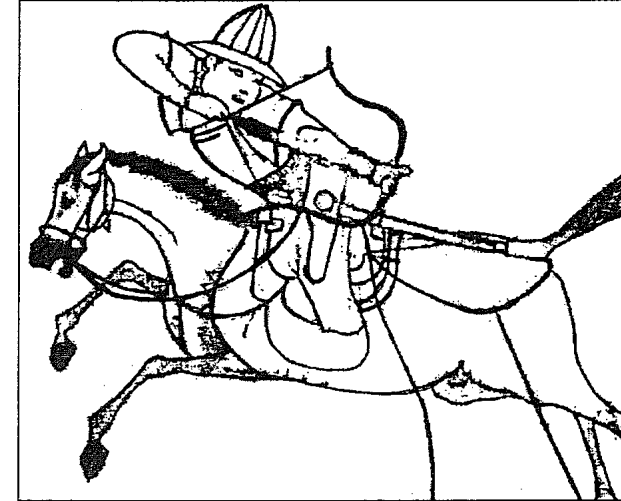

Ok

TÜRK MENZİL OKÇULUĞU, YAY VE OKLARI¹

Atilla Bir,* Mustafa Kaçar,** Şinasi Acar***

Arkeolojik buluntular, okçuluk tarihinin tarih öncesi döneme kadar uzandığını ve bu silahın yeryüzünde çok yaygın olduğunu kanıtlar. Mağara resimlerinde, savaşan ve yırtıcı hayvanları avlayan okçuların tasvirlerine rastlanır. Yay, ok, at ve çadır, Asya steplerinde yaşayan göçer Türk kavimlerinin günlük yaşamında önemli bir rol oynamıştır. Yay ve oklarla teçhizatlı bu kavimler, Göktürkler, İskitler, Avarlar, Moğollar ve Tatarlar gibi, at sırtında yaşar, göç eder ve avlanırdı (Şekil 1).

Şekil 1. Göktürk atlısı.

Erken Osmanlı döneminde, yay ve ok ordunun kullandığı en etkin silahtı. Ancak 16. yüzyılın ortalarından itibaren ateşli silahların güvenilirliği arttıkça, Osmanlı ordusunda geleneksel yay ve okların yerini gittikçe daha etkin hale

¹ Bu yazı, 24-30 Temmuz 2005'de Pekin'de düzenlenen Uluslararası Bilim Tarihi ve Felsefesi Birliği'nin (IUHPS) 22. kongresinde düzenlenen "Osmanlı İmparatorluğu ve Millî Devletlerde Bilim ve Teknolojinin Yayılması" konulu sempozyumda sunulan 'Ottoman distance archery, bows and arrows' başlıklı bildirinin genişletilmiş çevirisidir. İngilizce metin için bkz. *Arch. Int. d'Histoire des Sciences*, vol. 55 (155, Déc. 2005), p. 435-457.

* Prof. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Elektrik Elektronik Fakültesi, e-posta: bir@itu.edu.tr

** Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, e- posta: mkacar@istanbul.edu.tr

*** Y. Müh., Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, e-posta: sacar@zeytinoglu.com.tr

KİTABEVİ • 213

Kapak Minyatür
Dizgi /İç Düzen :All-Graf
Baskı :Bayrak Matbaası
Cilt : Bayrak Matbaası
İstanbul, Kasım 2003

ISBN 975-7321-69-9

©KİTABEVİ Çatalçeşme Sok. No: 54/A Cağaloğlu-İSTANBUL

Tel: (0212) 512 43 28 -511 21 43 • Faks: 513 77 26

06 EKİM 2009
MADDE YAKINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Hulasa

Okçuluk ve Atçılık

Kitâb fi-İlmi'n-Nüçşâb - Kitâb fi-Riyâzâti'l-Hayl
Kitâb fi-İlmi'l-Musâbaka

Hüseyin b. Ahmet el-Erzurumî

Hazırlayan
H. İBRAHİM DELİCE

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi Yayın ARGIT Bölümü	
Dem.No.	124379
Tas.No.	700.32 HULSA

KİTABEVİ

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN BOKÜMAN

24 Mart 2006

TÜRK YAYLARININ BAŞARIMI*

Adam Karpowicz**

Çeviren: Atilla Bir***

Türk oklarının hızı ve yay verimleri üç *menzil* (en uzak hedef), iki *tirkeş* (savaş) ve iki *puta* (hedef) yayı üzerinde denenmiştir. Yaylar yazarın kendisi tarafından imal edilmiştir, çekme kuvvetleri 67,4 ila 136 libre (30,57 ila 61,69 kg kuvvet) ve uzunlukları 41 inç ila 51,5 inç (104,14 ila 130,81 cm) arasında değişir. Yazarın bilgisine göre, kompozit (katışık) yayların başarımı ile ilişkili olarak güvenilebilir tek bir çalışma mevcuttur.¹

Yayların yapımında olağan aşamalar izlenerek görelî yay parçaları özenle boyutlandırılmıştır. Yayın karnında Uzak Doğu su mandaları boynuzu ve sırtlarında geyik bacaklarının 'sinir' (tendon) lifleri kullanılmıştır. Yapıştırıcı olarak balıkların hava torbaları ile tendon liflerinin karışımı bir tutkaldan yararlanılmıştır. Gövde için sert ağaçlar ve özellikle porsuk ağacı kullanılmıştır.² Sadece üç yay bir ila bir buçuk yıl bekletilmiş, diğerleri son sinir

* Adam Karpowicz'in "Performance of Turkish Bows" *Journal of the Society of Archer-Antiquaries*, 48, 2005, s.44-48) başlıklı makalesinin yazarın özel izniyle yayımlanan çevirisidir. İngilizce metin için ayrıca bkz. http://www.atarn.org/islamic/Performance/Performance_of_Turkish_bows.htm

** Geleneksel Türk okçuluğunun canlandırılmasına yönelik çalışmalarda bulunan Adam Karpowicz, (M. Sc. kimya ve M. A. kültür varlıkları koruma ve onarımı) 20 yıl süresince Yakın doğu ve Asya kökenli özellikle geleneksel Türk katışık yayları hakkında araştırmalarda bulunmuş ve bilfiil bunları imal etmiştir. Özellikle geleneksel yapım metodlarının uygulanmasına yoğunlaşmış, bunların tasarım ve deneylerini gerçekleştirmiştir. Okçuluk konusundaki başlıca çalışmaları şunlardır: "Short bows, no stacking", *Primitive Archer*, Ocak 2000, s. 37 (tekrar basım 2002); "Archery collections in Istanbul," *Journal of the Society of Archer-Antiquaries*, 43, 2000, s.16; "A bow from northern India", *Journal of the Society of Archer-Antiquaries*, 44, 2001, s.13; "Islamic bow decoration", *Journal of the Society of Archer-Antiquaries*, 47, 2004, s.100; "Performance of Turkish bows", *Journal of the Society of Archer-Antiquaries*, 48, 2005, s. 44; "Bow harmonics", *Primitive Archer*, Bahar 2005, p.22; "Experimental assessment of draw weights and performance of Ottoman bows" (baskıda); "Ottoman bows in the Topkapı Palace collection," *Journal of the Society of Archer-Antiquaries*, 49, 2006 (baskıda). ç.n.

*** Prof.Dr., İTÜ Elektrik Elektronik Fakültesi, e-posta: bir@itu.edu.tr.

¹ C.A.Bergman, E.McEwen & R.Miller, "Experimental archery: projectile velocities and comparison of performances," *Antiquity*, c.62 (1988), s.658-70.

² Şerbetçiotu gürgeni (demir ağacı, *Ostrya virginiana*), sert akağaç (*Acer saccharum*) ya da Pasifik porsuk ağacı (*Taxus brevifolia*). Yay ağaç türünün seçimi çok önemli değildir. Yazarın deneyimine göre yay tasarımı karakteristikleri ağaç türünün seçiminden daha önemlidir.

MADDE YAKINIKI BAKANLIĞI
SONHA KİTAP DÜZÜMEN
04 Ocak 2011

VALÉRIE SERDON-PROVOST

Pratiques et représentations dans le fait militaire au Moyen Âge

L'exemple de l'archerie en terre d'islam

Okuyuldu

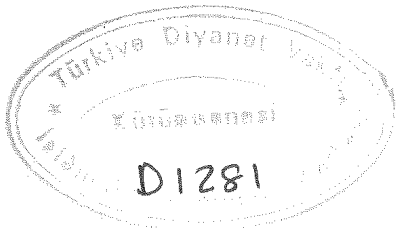
AU MOYEN ÂGE, l'usage des armes de trait revêtait une importance considérable et cela dans les différentes aires géographiques – chrétiennes et musulmanes – tant du point de vue militaire que social, économique et politique. Toute observation sur un environnement technique dans un espace donné peut conduire à des réflexions comparatistes. Aussi, ces quelques lignes sur les pratiques et les représentations dans les sociétés de l'islam médiéval en matière d'archerie et de tactique militaire ont pour origine une mise en perspective entre deux espaces, pays d'islam et monde latin¹.

Un rééquilibrage nous est en effet apparu nécessaire, prenant comme assise des travaux d'historiens sensibilisés aux questions des techniques. Ils ont souligné depuis fort longtemps l'importance des matières premières et des capacités techniques propres à chaque peuple pour développer un armement qui lui était spécifique². S'il n'est pas contestable que les transformations techniques peuvent avoir d'importantes répercussions sur l'évolution de la société et des mentalités³,

1. La question de l'emprunt technique se trouve au cœur de notre questionnement, qu'il s'agisse de la forme des armes de trait ou bien de la pratique même de l'archerie. N'étant pas spécialiste de l'islam, toutes les remarques que nous proposons sont bien entendu sujettes à critique et à discussion. Notre intérêt pour ces questions nous a cependant autorisé à proposer quelques pistes de réflexion en nous appuyant sur d'excellents travaux publiés ou non, en particulier la thèse passionnante que nous avons lue avec un grand intérêt et à laquelle nous faisons constamment référence ici : Al-Sarraf, *L'archerie mamlûke*. Que l'auteur en soit remercié.

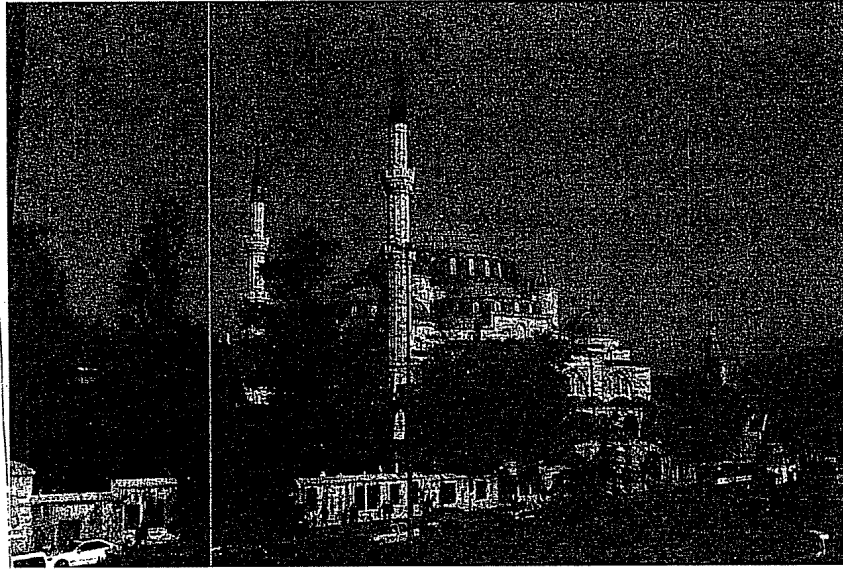
2. Cahen, « Les changements techniques », p. 113.

3. Bien qu'« accorder ou non un impact du fait technique sur le fait social relève largement de l'idéologie », Pesetz, *L'innovation technique au Moyen Âge*, p. 11.

med'in vefâtından sonra, onun adına yaptırdığı rivâyeti hâfızalarda yer tutmuş, böyle söylenmiş, böyle yazılmış. Üstad Yahyâ Kemâl der ki: *Süleymâniye'nin varlığını Şehzâde Mehmed'in ölümüne borçluyuz. Eğer yaşasaydı Şehzâde Câmî'nin adı Süleymâniye olacak ve Kânûnî başka bir câmi yaptırmayacaktı.*

Şehzâde Câmînden sonra defâlarca tekrarlanan dört yarım kubbeli sistemin bâzı kusurları da vardır. Sinan, bunları nasıl izâle etmiş, sonrakiler ise neden farkına varmamış? Bu araştırılması gereken bir konudur.

D66

Kubbealtı Akademi Mecmuası, yıl:40, sayı:157,
İstanbul 2011, ss. 115-119.

Bir Tarih- Bir Kitap

Okçuluk Kitabı
(Telhîs-i Resâilât-ı Rumât)

Dr. İ. Aydın Yüksel

Ne hevâ ve ne kemân ve ne kemankeş, ancak
Erdiren menziline tîri, nidâ-yı Yâ Hak
Şeyh Gâlib

OKÇULUK KİTABI/Telhîs-i Resâilât-ı Rumât, Mustafa
Kânî Bey-1252/1836 (Asıl metin ve günümüz Türkçesi ile)
Hazırlayanlar: Prof.Dr.Kemal Yavuz-Prof.Dr.Mehmet Canatar
Editör: İ. Aydın Yüksel, Yay: İstanbul Fethi Cemiyeti, Tarihi
Okçuluk Enstitüsü Yay. No.1. İstanbul - 2010

Bu gün İstanbul'da "Okmeydanı" diye bir yer olduğu hemen herkes tarafından bilinmektedir. Fakat ne yazık ki artık Okmeydanı'nın sâdece adı kalmış görünüyor. Hattâ, daha da ileri gidersek, gelecekteki belediyelerin bizimle târih arasında köprü kuran eski isimleri değiştirme hastalığının hüşmuna uğrayarak Okmeydanı isminin bile kaybedileceğinden korkulur. Bir zamanlar yiğit kemankeşlerin menzîl taşlarıyla dolu olan ve bir nevi kudsiyet izâfe edilen bu yerde bugün "ok"la ilgili pek az şey bulunmaktadır. *Attığın zaman sen atmadın, fakat Allâh attı¹*, âyet-i kerîmesi ve Hz. Peygamberin teşvik edici hadisleriyle ok ve yaya ve atıcılığı bir kudsiyet izâfe edilmiş ve yukarıdaki âyet-i kerîme kemankeşlerin bir nevi atıcılık sırrı hâline gelmiştir.

Halbuki Okmeydanı'nın daha 1950'lere kadar çok farklı bir yer olduğu anlaşılıyor. O sırada çok yaşlı ve hasta olan hattat ve okçu merhum Hezârfen Necmeddin Okyay'ın (1883-1976) -takrîbî 1960-ların sonlarında olacak- bana Okmeydanı'na bir zamanlar abdestsiz ayak basmadıklarını hüznle nakletmiş olduğunu hatırlamaktayım.

¹ Kur'an-ı Kerîm, Enfâl, 17. âyet.